

СЛОВО

Без мови немає нації!

Протівми

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

4 (485), 29 січня — 4 лютого 2009

Фото Олеса Дмитренка

У цієї старої казки завжди однаковий кінець...

ЯК «УЗЯТИ БАНК»?

Петро АНТОНЕНКО

Хоч інколи наше політичне життя і нагадує картярські прийоми, значно точніша асоціація пов'язана з жовтневим переворотом, де одним з перших завдань у більшовиків було «взяти пошту, вокзали і банки».

Революції в Україні зараз начебто нема, але саме банк опинився в епіцентрі політичного життя настільки, що було скликано позачергове пленарне засідання Верховної Ради. Його ініціювала фракція БЮТ, яку підтримали й інші. Питання було лише одне — але яке! Звіт голови правління Національного банку України Володимира Стельмаха та звільнення його з посади разом з першим заступником Анатолієм Шаповаловим. Тобто апорію підказували й наслідок обговорення.

Рішення пропонували однозначне: роботу Нацбанку визнати незадовільною, голову звільнити. Парламент ультимативно пропонує Президенту зробити подання на звільнення голови і запропонувати нову кандидатуру. Саме так передбачає Конституція. Оскільки перші два рішення глава держави просто проігнорував, цього разу було внесено й альтернативний проект постанови, доволі непередбачуваний.

Простий люд навіть не здогадується, наскільки глибока фінансово-економічна криза, викликана діями банків. А якщо говорити ширше — системою влади в Україні, взаємодією владних структур.

Засідання парламенту можна оцінити так, як сказав з трибуни один із депутатів: війна між Президентом і урядом, прем'єром перенесена в стіни парламенту.

До певного висновку спонукає хід засідання. Уряд не дає нормально працювати главу держави, на цей раз використовуючи Нацбанк — згідно з Конституцією, незалежну державну

структуру. Це позиція БЮТ. Уряд має вплив на фінансову політику держави і також відповідальний за все, що тут коїться, зокрема й за падіння гривні. Така позиція супротивників уряду, які були солідарні з БЮТ у негативній оцінці Нацбанку.

Але як оцінити роботу Нацбанку? Після звіту заступника його голови Анатолія Шаповалова (Стельмах уже не вперше не з'являється на такий звіт перед парламентом) оцінити роботу банку мали доповіді, з якими виступили голови відповідних структур: Тимчасової слідчої комісії з перевірки роботи Нацбанку — Юрій Полунеев, Рахункової палати України — Володимир Симоненко.

Ми вже звикли, що комісії парламентського контролю ігнорують ті, кого перевіряють, за потурання правоохоронних органів. Щодо Нацбанку, то тут справу ускладнює наше законодавство — банки посилюються на норми законів про банківську таємницю. Лише за рішенням суду можна перевіряти їхню роботу. На це скаржився і голова Рахункової палати, органу контролю за використанням бюджетних коштів. Але, виявляється, банки поза цим контролем.

І все-таки дещо в «куцях» звітах комісії й палати прорвалося з трибуни. Насамперед щодо скандальної теми «рефінансування» банків. Так називають надзвичайні заходи держави (їх здійснюють через Нацбанк) з порятунку тих банків, які можуть збанкрутувати. Рятують їх кредитами. Тож розподіл цих коштів і викликає численні запитання. З трибуни парламенту сказано, що на це надано колосальні кошти — десятки мільярдів. До речі, українські банки 2008 року знов отримали багатомільярдні прибутки і значно наростили капітал. Та біда не лише в тому, що допомогу роздають небідним, а й у тому, що лівова частка коштів іде кільком своїм банкам, які не фінансують українське виробництво, а надають «спо-

живчі» кредити на закупівлю закордонних товарів, тобто підтримують економіку інших країн. Більш того, фінансову допомогу нашої держави отримували навіть філії закордонних банків.

Зараз комісія, палата, а також Генпрокуратура лише розпочали детальну перевірку цього «рефінансування», і невдовзі громадськість дізнається більше.

У залі Верховної Ради звучало ще багато гострих запитань. Наприклад, чому Нацбанк спочатку року демонстративно відмовляється виконувати норму Державного бюджету України на 2009 рік, де чітко записано, що банк зобов'язаний узгоджувати «рефінансування» з урядом? Чому без погодження з парламентом розраховувалися валютними резервами — не Нацбанку, як дехто вважає, а України — за російський газ? І які зараз валютні резерви держави? Про це знає Міжнародний валютний фонд, але не знає парламент України.

Що ж ухвалив парламент? Скасувати, вважати недійсною постанову Верховної Ради України від 16 грудня 2004 року про призначення Стельмаха головою Нацбанку. Рішення настільки несподіване, наскільки й виявилось прийнятним навіть для політичних опонентів. Як дотепно сказав з трибуни регіонал Шуфрич, так ми «доголошуємося до Радянського Союзу». Втім, він підтримував ідею звільнення Стельмаха. Доводиться вдаватися й до такої політичної екзотики, якщо гілки влади на Печерських пагорбах уже не чуять одна одну.

А результат? Він теж прозвучав з трибуни Верховної Ради. Коли зачитували лист громадянки, яка, прагнучи заробити «на депозитах», вже не допроситься ні депозиту, ні самого вкладу. Коли йшлося про наростання боргу із зарплат і прогнозах із затримками пенсій. Це ота криза, яка стукає в кожну оселю.

УРОКИ ІСТОРІЇ І СЬОГОДЕННЯ

2-5

УКРАЇНСЬКА КНИЖКА У ВИГНАННІ

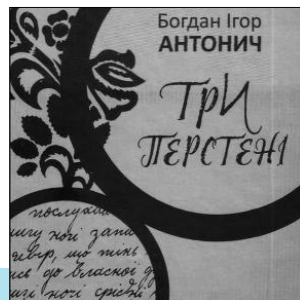
9

ОЧЕВИДЕЦЬ І ЛІТОПИСЕЦЬ

12

БОГДАН ІГОР АНТОНІЧ: ПОВЕРНЕННЯ

14

Добровільні пожертви

«На Кобзареву Церкву»:

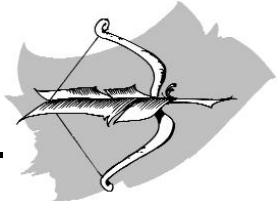
МБФ «Українська Родина»

Р/р № 26045200145101

в Подільській філії АКБ «Київ»,

МФО 320401 ЗКПО 21709106

УСЬОГО НА РАХУНКУ ТАРАСОВОЇ ЦЕРКВИ — 904 444 грн. 00 коп.

«ВІН ЛЕЖАВ ГОЛОВОЮ ДО ШЕВЧЕНКА, ОБЛИЧЧЯМ ДО НЕБА...»

Євген БУКЕТ
Фото автора

“В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля...” Цими рядками з безсмертного “Кобзаря” починалися листівки, які розкидав у ніч на 21 січня 1978 року на Чернечій горі в Каневі український дисидент і політв’язень з Калуша Олекса Миколайович Гірник. Їх було майже тисяча, написаних від руки, і не було двох однакових. Саме тут він залишив передсмертний заклик до незалежності України, проти зросійщення. А потім, близько 3-ої години, облився бензином і підпалив себе...

Його тіло знайшли тільки вранці. Міліціонери почали збирати розкидані листівки й знайшли 970, кілька збереглося у місцевих мешканців. Ця справа залишалася засекреченою, але саме через працівників міліції про вчинок Гірника дізналися спочатку в Каневі, а потім і в інших містах України. Попри заборони, щороку 21 січня хтось клав червону калину на місце смерті Олекси Гірника...

Інформація про Гірника спершу набула

розголосу завдяки радіо “Свобода” — тільки після здобуття незалежності правду про його вчинок вперше опублікували в пресі. 1993 року в Калуші його іменем назвали вулицю, встановили меморіальну дошку на його будинку. 1999-го створено Київський благодійний фонд ім. О. Гірника “Українським дітям — українське слово”, який очолив Юрій Гнаткевич. Товариство “Просвіта” оголосило 2003-й Роком Олекси Гірника. На місці його смерті посадили кущ калини, а згодом встановили камінь і меморіальну дошку. 2004 року започаткували премію імені Олекси Гірника. 7 листопада 2008 року в Донецьку в головному офісі громадської організації “Чорнобиль — Допомога” відкрили громадський музей “Смолоскип”, перший в Україні музей Олекси Гірника.

Указом Президента України від 18 січня 2007 року за виявлені мужність і самопожертву в ім’я незалежності України Гірнику Олексі Миколайовичу присвоєно звання Герой України. Нагороду отримав син Олекси — Євген.

“Він лежав головою до Шевченка, обличчям до неба...”, — таким побачив обгоріле тіло Олекси Гірника вранці 21 січня 1978 року Михайло Іщенко. Колишній лікар швидкої допомоги, а тепер письменник і краєзнавець з Канева розповів про обставини смерті патріота на цьогорічних роковинах його самоспалення. Саме він першим повідомив дружину про справжні обставини смерті Олекси, а 2004 р. у Видавничому центрі “Просвіта” побачила світ його книжка “Спалився за Україну”.

Цього року в переддень свята Соборності на Чернечій горі зібралось понад тисяча українців з усіх регіонів, щоб вшанувати Олексу Миколайовича і відкрити пам’ятний знак, який спорудив коштом гранту Президента України скульптор Адріан Балох.

Відкрити скульптурну композицію

доручили в. о. директора Інституту національної пам’яті Ігореві Юхновському, Іванові Плющу, Євгенові Гірнику, Дмитрові Павличку, ветерану УПА Петрові Шевчуку та представникам місцевої влади. Високоповажні гості ділилися спогадами, читали вірші, говорили про значення вчинку калушця для України. Вперше заходи із вшанування пам’яті Олекси Гірника проходили на державному рівні. Голова Черкаської облдержадміністрації Олександр Черевко зазначив, що подвигу Гірника ніколи не забудуть.

До слова запросили голову депутатської групи “За Україну!” В’ячеслава Кириленка, Надзвичайного і Повноважного Посла України у Білорусі Ігоря Ліхового, народного депутата України Степана Волковецького.

Відкрита цього дня в Каневі скульптурна композиція складається з трьох частин. Долішня — український рушник, де записано слова, що засвідчують подію 1978 року. На рушнику розміщена перевернута трикутна піраміда з чорного граніту, розтріскана в основі. З тріщини виривається полум’я, в якому згорає фрагмент тернового вінка.

ВІДКРИТО МУЗЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

У День Соборності України в Києвському міському Будинку вчителя за участю Президента Віктора Ющенка було урочисто відкрито Музей Української революції.

За два дні до відкриття тут, в історичній будівлі Центральної Ради, відбулася прес-конференція з нагоди завершення роботи зі створення музею. Учасниками її були в.о. голови Українського інституту національної пам’яті академік НАН України Ігор Юхновський, начальник відділу музейної та виставкової діяльності УІНП Олександр Кучерук, останній Президент УНР в екзилі Микола Плав’юк, виконавчий директор Міжнародного благодійного фонду національної пам’яті України Борис Пономаренко, президент Академії педагогічних наук України Василь Кремень. Під час прес-конференції голова Державного галузевого архіву СБУ Володимир В’ятрович передав для Музею Української революції донедавна таємні документи з колишнього архіву КДБ, що стосуються діячів УНР, зокрема голови Директорії С. Петлюри, прем’єр-міністра В. Голубовича та генерала Ю. Тютюнника. Від імені одного з найвідоміших у світі колекціонерів української фалеристики Юрія Підлущького (США) київський меценат Олександра Мельник передала добірку нагород та нагрудних знаків доби УНР.

Українська революція 1917—1921 років — час відновлення української державності та консолідації нації — посідає особливе місце в історії XX століття. Сучасна українська держава — правонаступниця Української Народної Республіки. Громадськість неодноразово порушувала питання про створення окремого музею, присвяченого цьому періодові української історії.

2008 року Український інститут національної пам’яті, виконуючи Укази Президента України від 16.05.05 р. “Про увічнення пам’яті видатних діячів Української Народної Республіки та Західно-Української Народної Республіки” та від 12.04.07 “Про заходи з відзначення 90-річчя подій Української революції 1917—1921 років та вшанування пам’яті її учасників”

почав створювати в історичній споруді Української Центральної Ради за адресою вул. Володимирська, 57 експозицію музею.

Первісну колекцію сформовано зусиллями діячів Державного Центру УНР в екзилі на чолі з М. Плав’юком, а також працівників бібліотеки ім. О. Ольжича, окремих громадян України, українців діаспори.

Центр експозиції — Державний герб УНР та IV Універсал Центральної Ради, яким проголошено повну державну самостійність УНР 22 січня 1918 року.

Вітрини містять експонати, що віддзеркалюють усі етапи розвитку українського національно-визвольного руху початку XX ст., створення і діяльність Української Центральної Ради, урядів, армії УНР, тут унікальні матеріали про генерала М. Капустянского, пол-

ковників Є. Коновальця та Р. Сушка. Зосібна розташовано експозицію про Героїв Крут. Окремими стендами представлено Українську Державу гетьмана П. Скоропадського.

Частину експозиції присвячено Директорії УНР на чолі з С. Петлюрою. Є тут матеріали про Західно-Українську Народну Республіку, Українську Галицьку Армію. Особливу увагу зацентовано на Акті Злуки 22 січня 1919 року.

У спеціальних вітриних розташовано реконструйовані військові однострої підрозділів Армії УНР та Армії Української Держави. Значна частина експонатів — оригінали, деякі подано у вигляді копій чи фотокопій. Проект експозиції розробили художники С. Луцак та В. Камінський.

Вл. інф.

Президент України В. Ющенко і голова Верховної Ради В. Литвин на відкритті Музею.
Фото із сайту Президента

Комітетові
ної премії України
імені Тараса Шевченка

ЗВЕРНЕННЯ

Пам’ять Роду нашого шанобливо зберігає і віншує дочок і синів своїх, тих, що своїми справами і життєвим шляхом додали до його слави частку свого нетлінного духу і сили. І, мабуть, не випадково саме ім’ям одного з найкращих синів України названо високу державну відзнаку — Національну премію України ім. Тараса Шевченка.

Здавалося б, нині в Україні, не УРСР, ця відзнака знаходитиме тих, хто насправді вартий і заслуговує такої високої шани. Здавалося... Та не так склалося, як гадалося! Не дивним, а ганебним глумлінням над пам’яттю Т. Шевченка є те, що серед цьогорічних номінантів, здобувачів на присудження звання лауреата премії його імені є прізвище Г. І. Лютого. Це вже вершина цинізму, коли підписант під сумнівним “Обращением представителів творческой интеллигенции...” від 26 липня 2007 р., в якому українській мові — тій мові, яку захищав і підіймав на світовий рівень Т. Шевченко, відводиться місце загумінкового “наречія” недорозвинених гомункулів, на чому запінившись наполягають такі відомі україножери, як П. Толочко, В. Корнілов, В. Слонов, В. Єрмолов, А. Потапова, В. Пашков, І. Мілев, М. Койфман тощо, висуває себе на лауреатство. Виникає питання: а чи нема в когорті здобувачів прізвища ще одного підписанта цього “Обращения” — Алєся Бузіні? Хто-хто, а він ім’я Т. Шевченка за останні 20 років згадував найчастіше! Якщо Г. І. Лютий ідентифікує себе з цим “деятелем”, що “колєнопреклоньонно” засвідчив своїм підписом, то чи не варто пошукати йому інших номінацій?

Звертаємося до української громадськості, б’ємо на сполох: не даймо ошукати себе черговий раз! Вимагаємо від Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка не розглядати кандидатів таких діячів як Г. І. Лютий на звання лауреатів цієї премії. Ні сьогодні, ні завтра, ні через сто, ні через тисячу років!

З повагою

В. А. ЧАБАНЕНКО,

доктор філологічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки, академік ВШУ, член Національної спілки письменників України;

Т. Г. ШЕВЧЕНКО,

голова Запорізького обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка, доцент ЗНУ;

Ф. Г. ТУРЧЕНКО,

доктор історичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки, проректор Запорізького національного університету, завідувач кафедри новітньої історії України ЗНУ;

Ю. І. ВАСИЛЕНКО,

перший голова Запорізької крайової організації НРУ, журналіст, головний редактор часопису “Просто”;

Володимир МОСКАЛЕНКО,

журналіст, оглядач часопису “МІГ”;

О. М. ЧЕРНЕНКО,

перший голова Правобережної Запорізької організації Української Гельсинкської Спілки, президент Запорізької міської асоціації “Захистимо Хортицю”, головний редактор часопису “Запорізький Спас”;

І. В. ПАНЧЕНКО,

голова Оріхівської філії Козацької Академії Братства Запорізького Січового Зв’язу;

С. В. СУРЧЕНКО

голова Запорізького обласного відділення Всеукраїнського громадського об’єднання “Громадський контроль”

ПОВЕРНЕННЯ В МІФОСВІТ АНТОНИЧА

Дмитро ДРОЗДОВСЬКИЙ,
Національний університет "Києво-
Могилянська академія", "Всесвіт"

Ми не одразу відкрили для себе "поганина" і "дітвака", який створив такий художній простір, що вивів українську модерністську поезію на європейський рівень, а може, й на світовий, адже утвердив модерністську тенденцію до поезії міфу. Міф (освіт) Антонича — це дивовижний духовно-естетичний простір, який сьогодні потрібно по-новому перечитати. На жаль, Антонич, пролетівши метеором і залишивши згадку про себе як про юнака, який побачив істину, не здобувся на таке прочитання, як, скажімо, юний Рембо... Антонич тільки заявив про себе, але його поетичний світ — унікальне поєднання міфу й уяви. В Антонича художня уява майстра поєдналася з уявою поганина, з віровченням християнина в його не догматичному, а сутнісному вимірі. "Три перстені" мають цю символічну християнську основу, адже один із перстенів цієї книжки — *Перстень Пісні*. Про що йдеться? Насамперед про те, що ця пісня — восхваління Бога за щедротні дари, як робив свого часу цар Давид. Маючи в скарбниці української літератури такий діамант, як Антонич, важливо сьогодні повернутися до його перепрочитання.

"Три перстені", з одного боку, підводять до цього, адже це найкраща, найдовершеніша в естетичному плані книжка поета (про що писав Євген Маланюк і що зазначає у глибокій і цікавій передмові професор Микола Ільницький). Тим більш, це ошатне видання містить копії сторінок, на яких вірші на аркушах паперу виводив сам Богдан Ігор Антонич. Ім'я поета в книжці пишеться саме у такому варіанті, що відтворює той факт, як сам позначав себе на письмі Антонич (зауважу, що про це варто було б наголосити в післямові).

Стиль написання важливий для розуміння художнього мислення Антонича. Сьогодні розроблено навіть теорії, які можуть за почерком встановити сутність людини. Безперечно, для літератури це нічого не дає, але дає для масового сприйняття постаті Антонича як людини-творця. Людина не філологічна не дошукуватиметься тонкощів теорії естетики, але захоче відкрити для себе неординарність поета. І ця книжка дає всі ключі для такого відкриття.

Художнє оформлення видання постає комплементарним до книжки, воно повниться духом географічного світу Антонича, і це дає читачеві ключі. Для Антонича простір Лемківщини, Львова, Карпат мав неабияке значення. Для поета земля — це метафізичний простір, із якого народжується людина і в який вона повертається. Часом у поетичній лабораторії людина наближається до рослини, адже, за Антоничем, саме рослина залишається на все життя найвірнішою своєю місцю народження. Про це згадує й

Видання "Три перстені" (Антонич Б. І. Три перстені. — Львів: Літопис, 2008. — 128 с. Передмова М. Ільницького; упорядкування, наукове та літературне редагування Д. Ільницького; художнє оформлення Р. Романишин та А. Лесіва), яке побачило світ наприкінці 2008 року, здійснило якісний стрибок в індустрії книговидання в Україні: дизайнерське рішення книжки вражає ошатністю. Це унікальне видання, адже, з одного боку, в перевиданні "Трьох перстенів" подано вірші в сучасному наборі, а поряд — репринт, на якому — почерк самого Антонича. В епоху ксерокса й електронної книжки це видання ствердило, що в боротьбі між цифрою та буквою ще не все втрачено: книжка може претендувати на зразковість і естетичну довершеність. Тим більш, коли йдеться про Антонича.

Д. Павличко в передмові до видання Антоничевої поезії "Пісня про незнищенність матерії": "Невпинний рух матерії у формах живого і мертвого, свідомого і несвідомого, безконечна перебудова цих форм на основі їхньої взаємопроникності... Але людська свідомість скоріше погоджується на своє матеріальне продовження у вигляді дерева, ніж у вигляді каменя, глини, пілюги. Чому Антонич так часто і так пристрасно "вивчає" взаємини людини і рослини... Справа, здається, в тому, що рослина має недосяжну вірність місцеві народження, дитячу безвідповідальність за своє життя, мінливу зовнішність і вищий смак у достосованні своєї індивідуальності до навкружжя, до часу, року і днини, до ясної погоди і іншого настрою неба..." (Павличко Д. В. Пісня про незнищенність матерії // Антонич Б. І. Пісня про незнищенність матерії. Поезії. — К.: Радянський письменник, 1967. — С. 28—29).

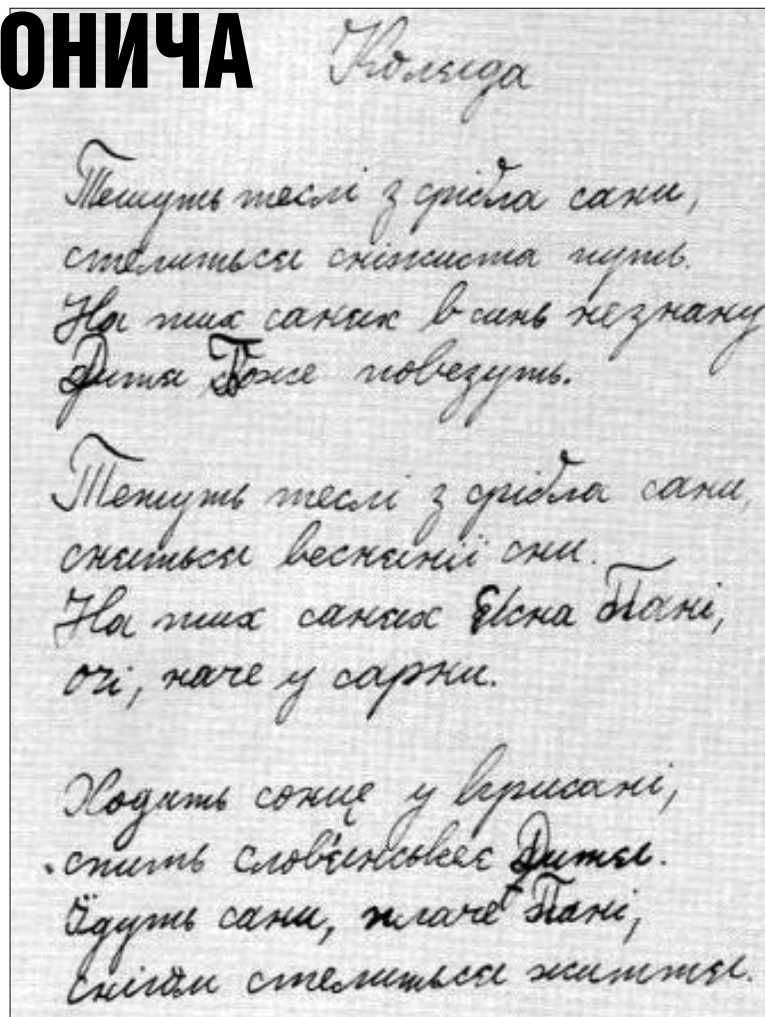
Незнищенність — можливо, цей концепт варто роздумувати в тому аспекті, що для Б. І. Антонича світ — колообіг енергії, речовин; Всесвіт, який не розвивається лінійно, але

для якого в центрі руху — коло, що є безмежним. Світ Антонича незнищений, позаяк усе в ньому перетікає з однієї речі в іншу, це архаїчний світ, у якому немає протиставлення між людиною як суб'єктом та світом як об'єктом. Є магічне нерозривне коло, в якому існує світ — тваринний, рослинний, людський.

Родзинка поетичного світу Антонича в тому, що на рівні онтології письма поет витворив простір міфу, а це початок у цивілізаційному осяганні дійсності й себе в ній. Про це влучно пише в передмові до книжки антоничезнавець Микола Миколайович Ільницький. Львівський дослідник неабияку увагу приділяє дитинству Антонича, вказуючи на ті образи світу мрій та ілюзій, які залишилися з поетом на все життя, які далі лише виявляли себе через модуляції, але сутнісних змін тих образів Антонича не було (його центральні образи — веретено, що заміщує сокиру).

М. Ільницький згадує в передмові статтю "Міфосвіт Антонича" Марини Новикової, що, свого часу надрукована в "Сучасності", здійснила переворот у сприйнятті "дітвака". Здається, так, як написала дослідниця, більше про Антонича не вдалося сказати нікому.

Не можу не згадати про видання Антонича, до якого писав передмову Дмитро Павличко (маю на увазі вже цитовану "Пісню про незнищенність матерії" 1967 року). Звичайно, з позиції сьогодення можна закидати "ангажованість" деяких фрагментів, але такого прочитання Антонича, в якому думка інтерпретатора не зливалася, а органічно виростала б з матерії поезії, з філософії поезії, ще не було. Прочитання, яке здійснив Дмитро Васильович, вражає зв'язністю й адекватністю, водночас ішлося про утвердження нового Антонича. Хотілося б, щоб незабаром Антонич

Автограф вірша "Коляда"

заграв усіма барвами, а для цього важливо оновити саму здатність помислити Антонича інакше, ніж ми вже звикли його бачити. Скажімо, в цього поета лише числова символіка може поставати предметом окремого дослідження.

Народження Христа у віршах Антонича "Різдво" і "Коляда", що належать "Трьом перстням", змальовано не як здогад царя Ірода, а як подію поетичної реальності. І хоч вірш "Різдво" звучить ідилічно, але в рядках "Народився Бог на саях в лемківським містечку Дуклі..." є й нотка неспокою: "на саях" у давнину — і не таку вже й далеку (подекуди ще на початку XIX ст.) — ховали небіжчиків. У "Коляді" напруження внутрішнього драматизму поступово зростає:

Тешуть теслі з срібла сани,
стелиться сніжиста путь.
На тих саях в синь незнану
Дитя Боже повезуть.

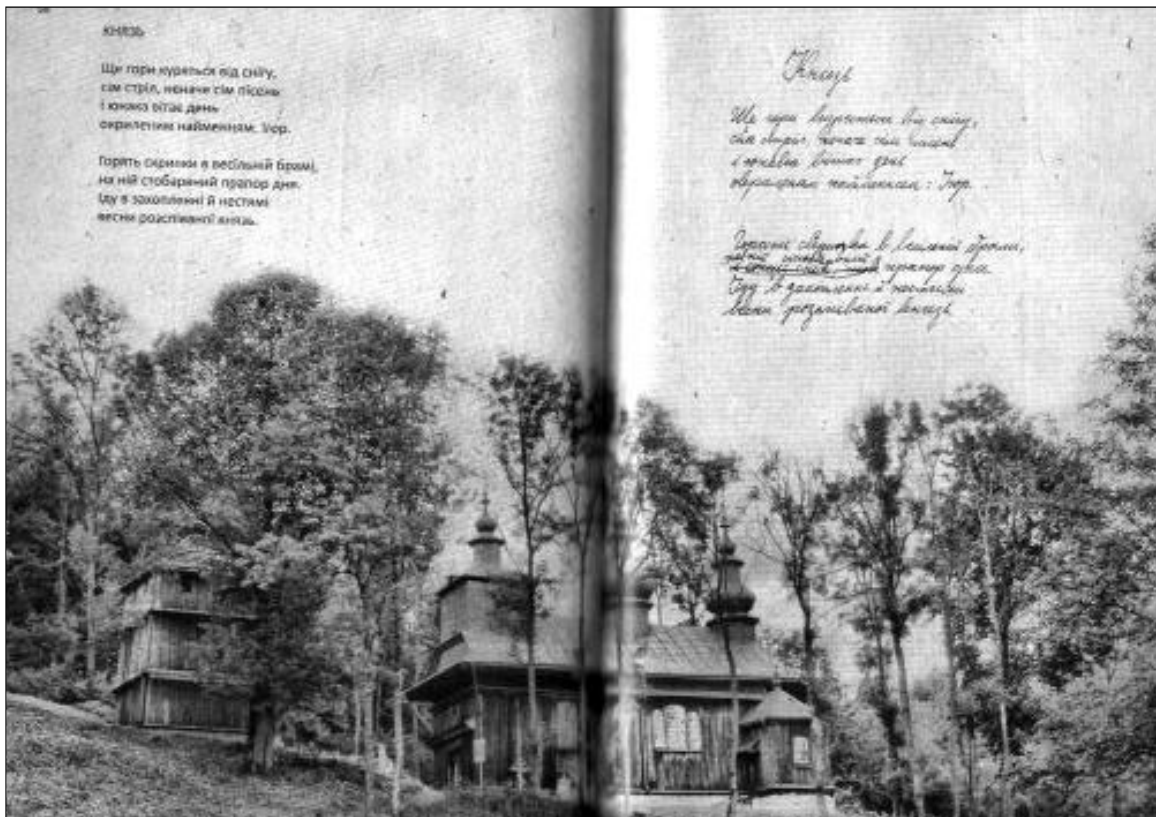
Ідуть сани, плаче Пані,
снігом стелиться життя.

М. Новикова по-своєму трактує вірші "Різдво" й "Коляда": "З усіх сільських занять найчастіше в його світі згадуються ремесла. Втім, і ремесла переважно обираються ті, які й донині ближче стоять до магії, до створіння речі як створіння світу. Та й тут іде відбір: Антоничеві теслі споруджують храм охочіше, аніж стіл, а стіл — імовірно, аніж вориння (загорожу). Принцип зрозумілий. Чим символічніший, сакральніший предмет, тим швидше візьмуться його виготовляти Антоничеві майстри-маги. Якщо вже тесати сани, то не прості, а срібні, щоб їхала ними Ясна Пані — Божа Мати..." (Новикова М. Міфосвіт Антонича // Сучасність. — 1992. — № 9. — С. 86).

Мотив кресання належить до світотворчої системи (ткацтво, плетіння тощо — ці заняття мають архаїчну природу, їх пов'язують з космологічним ритуалом). Прочитавши перший рядок вірша "Коляда", хочеться поставити запитання: чому теслі тешуть сани зі срібла? Срібло неможливо витесати. Але саме як початок міфічного дійства можна пояснити цю візію. Світ, який буде витворено далі, неможливо пізнати раціонально, його можна лише пережити, в нього треба вірити, адже він апелює не до раціонального знання рецепієнта. Перед нами відкривається містерія про народження Христа.

Лише з цих двох віршів перед читачем розгортається космогонія, відтворена в поетичній уяві. Ця книжка поезії Богдана Ігоря Антонича засвідчує, що вивчення творчості поета має бути важливим етапом у розумінні системи української літератури XX століття. В такому разі, аналізуючи його поезію, можна дійти висновку, що в історії української літератури XX століття Антонич був поетом з архетипним зором. Його поезія має потужне міфологічне забезпечення на рівні образної організації. У свою чергу, "міфосвіт Антонича" — це простір, що реалізується не лише на рівні образів, а й звукового вираження, адже фоносемантика в Антонича — також украй важливий художній засіб.

У добру путь разом із "Трьома перстнями" "дітвака" Антонича, що належить до скарбів нової української літератури. А нова книжка — чарівна огранка цього скарбу, який нам іще належить усвідомити і розкрити.

Ілюстрація з книжки

ВІЧЕ ЗАКЛИКАЄ ДО ЄДНОСТІ НАРОД І ЗАСТЕРІГАЄ ВЛАДУ

Петро АНТОНЕНКО
Фото Олександра ШЕПНІВСЬКОГО

Навіть у ювілейну річницю доводиться говорити про малолюдність зібрання, а ще — про намагання деяких політичних сил перетворити його на партійний мітинг. І звичайно ж, ганебну традицію: на всенародні святкування саме на Софійському майдані представники української влади не ходять. Чи то не знають, що ідеї соборності проголосили творці української державності

Грушевський, Винниченко, Петлюра та інші видатні діячі нашої історії саме тут, чи то їхнє розуміння державності, соборності, незалежності інші, ніж у тих, хто їх виборов.

Але попри ці обставини, чи, може, саме завдяки їм, загальний тон віча був дуже принциповим, та й ситуація не спонукає до благодушності, нині час рішучих дій. Адже триває відвертий наступ на державу — і ззовні, і зсередини: за роз'єднаності національно-демократичних, державницьких сил,

22 січня в День Соборності України, в ювілейну 90-ту річницю Акта Злуки, на Софійському майдані столиці збиралося віче національно-державницьких сил. Об'єднання в єдину соборну державу розділених українських земель представляли партії й громадські організації, зокрема УНП, НРУ, КУН, ВО “Свобода”, “Просвіта”, Спілка офіцерів України.

конфронтації влади. Звернення, яке ухвалили учасники урочистого віча, називає речі своїми іменами. В ньому, зокрема, йдеться: “Ми схвалюємо дії всіх попередників, які відновили державність України

Четвертим Універсалом та Актом Злуки українських земель й тим самим втілили мрії багатьох поколінь українців. Четвертий Універсал УНР до наших днів не скасовує жодна українська влада”.

ЗАЯВА учасників «круглого столу» «Уроки історії», проведення якого ініціювало Всеукраїнське товариство «Просвіта» ім. Тараса Шевченка напередодні Дня Соборності України

21 січня 2009 р.

м. Київ

22 січня 1919 р. у Києві на Софійській площі відбулися урочисті збори, на яких було проголошено Акт Злуки (об'єднання) українських земель, засвідчений Універсалом про об'єднання УНР і ЗУНР в єдину Велику Україну.

Акт Злуки був глибоко детермінований історично і спирався на споконвічну мрію українського народу про незалежну, соборну національну державу. Він став могутнім виявом волі українців до етнічної й територіальної консолідації, свідченням їхньої самоідентифікації, становлення політичної нації. Вперше за 600 років було зроблено реальний крок до об'єднання українських земель, що вплинув на подальші національно-політичні процеси в Україні.

На жаль, це об'єднання виявилось нетривким, і невдовзі історія розпорядилась так, що окремі частини українських земель знову опинились у складі різних держав. А методи, якими було здійснене нове об'єднання “сходу” і “заходу” 1939 року, полишили в душах мільйонів українців незагоєні рани.

Ці вікопомні історичні події формували підґрунтя для відродження незалежної соборної демократичної України та утвердження національної ідеї. Отож зрозуміло, чому однією з перших акцій, до яких вдалися патріотичні сили в передчутті розпаду СРСР, а саме 21 січня 1990 р., став “живий ланцюг” між Києвом і Львовом як символ духовної єдності людей східних і західних земель України, як запо-

рука існування єдиної, соборної України.

День Соборності — це нагадування про те, що сила нашої держави — в єдності українських земель. Уроки історії щодо поразки Української Народної Республіки нагадують сьогоднішньому українському суспільству про його роль у формуванні вольової політичної еліти, здатної гідно відповідати на геополітичні виклики, які стоять перед сучасною Україною.

Відзначення Дня Соборності, вшанування творців Акта Злуки — це не тільки суспільна потреба, а й моральний імператив берегти світлу пам'ять незліченних жертв, протягом віків принесених українським народом на вівтар незалежності, соборності, державності.

Віднедавна активізувалися антиукраїнські сили, використовуючи засоби масової комунікації для здійснення психологічного тиску на свідомість українців. Зокрема відверті нападки російських можновладців на Президента й уряд України стосовно прагнення нашої країни інтегруватися в європейські та північноатлантичні структури широко тиражують у засобах масової інформації.

Усі російські й багато українських, але проросійські орієнтованих ЗМІ проводять пропаганду, спрямовану на дискредитацію української національної ідеї, української влади й державності, української мови й культури. Тобто проти України розв'язано справжню інформаційну війну.

Український інформаційний простір не є цілісно українським — за державними національними інтересами й пріоритетами, мовою й культурою. Він насичений ідеологією, яка не працює на мобілізацію нації, а часто має антиукраїнську спрямованість.

Московський газовий шантаж України, що розпочався на початку 2009 року, — це продовження імперської політики щодо українського народу. Це помста Україні за її незалежну зовнішню й внутрішню політику, за намагання інтегруватися до Європейського Союзу і НАТО, за проголошення Голодомо-

ру 1932—33 рр. геноцидом української нації, за помаранчеве повстання, яке не дозволило Москві змусити українців знехтувати своїм виборчим правом.

Цей шантаж розрахований на те, щоб представити Україну в Європі як причину холодомору, який насправді застосувала до європейських народів Москва.

Цей шантаж розрахований на те, щоб через нестачу газу на промислових підприємствах сходу і півдня України надати можливість промосковським агентам підбурювати робітників на антидержавні зборища та демонстрації. Москва, яка мстила Україні за намагання відродити свою державність у боях під Конотопом, під Полтавою і під Крутами, вирішила помститися нам і за нашу демократію, державність, непокору.

Повноцінний розвиток держави, українського суспільства можливий лише за умов належного статусу і ролі української мови.

Стан, який склався нині з українською мовою, критичний. За період незалежності вище керівництво країни, політики, владні структури, на жаль, не спромоглися виконати основних конституційних положень щодо підвищення авторитету державної мови, усвідомити значення мови для надійної розбудови державної незалежності, міцної Соборної України, становлення громадянського суспільства, формування міжнародного авторитету.

Чимало політичних сил, зокрема представники Партії регіонів, які мають більшість у радах східних та південних областей України, продовжують руйнувати української державності, у багатьох областях України триває цілеспрямована безпрецедентна антиконституційна діяльність щодо впровадження російської мови як державної, з місцевих бюджетів, зокрема Севастополя, де немає жодного українського навчально-виховного закладу, надають мільйонні кошти для підвищення її суспільної ролі. Корупція, хабарництво, безвідповідальність чиновників дійшли крайньої межі. Не відчувається належного реагування на всі ці антидер-

жавні вияви Генеральної прокуратури, Служби безпеки та Міністерства внутрішніх справ України, центральна і регіональна влади не вживають відповідних заходів.

Нинішня політична ситуація може призвести до повторення нових Крут та нових Голодоморів, втрати Україною своєї державності, як було у часи УНР. Виходячи з уроків історії та вимог Конституції України щодо національної безпеки держави, вимагаємо:

Президенту України:

1. Зобов'язати Службу безпеки України, Генеральну прокуратуру притягти до кримінальної відповідальності всіх посадових осіб, які здійснюють антиконституційну діяльність, розпалюють сепаратистські настрої та міжнаціональну ворожнечу, що загрожує державній цілісності України. Заборонити в Україні організації, які ведуть антиконституційну, антиукраїнську діяльність, зокрема “Рускій блок”, “Євразійський союз молодьожі” та інші, які розпалюють міжнаціональну й релігійну ворожнечу.

2. Видати Указ “Про захист, розвиток і роль української мови в житті людини, суспільства, держави”.

3. Позбавити права носити назву “національний” університети й заклади культури, у яких масово здійснюються конституційні порушення щодо застосування державної мови в навчально-виховному процесі, визнавати як один з головних під час проведення акредитації ВНЗ і видачі їм ліцензій.

Верховній Раді України:

Прискорити ухвалення законів “Про мови в Україні” та “Про статус української мови як державної”.

Кабінету Міністрів України:

1. Визнати, що Міністерство освіти і науки незадовільно виконує основні положення Конституції щодо утвердження суспільного авторитету української мови як універсальної цінності національного, інтелектуального, соціального, політичного характеру, нехтує державними програмами: “Освіта”, “Україна XXI століття”, “Національна доктрина розвитку освіти”, законами про освіту, прогресивною науковою думкою українського і світового

просвітництва стосовно мови як найціннішого скарбу народу.

2. Розробити Програму фінансового забезпечення захисту і розвитку української мови як державної.

3. Задля успішної реалізації завдання захисту і розвитку української мови міністерствам, відомствам, які опікуються передовсім питаннями освіти, науки, культури, сім'ї та молоді, інформаційної політики об'єднати зусилля, потенціал держави з громадськими інституціями, українською інтелігенцією і запропонувати конкретні шляхи, засоби і ресурси для поліпшення ситуації.

4. Відповідно до ст. 10 Конституції України вживати найсуворіших заходів до держслужбовців усіх рангів аж до звільнення з посади за порушення мовного законодавства.

5. Визначити перелік національних святинь та історичних місць в Україні й заборонити на законодавчому рівні проведення на них будь-яких комерційних і рекламних заходів, крім урочистих подій.

6. Відповідно до Указу Президента України, завершити демонтаж усіх символів тоталітарного режиму.

7. Рекомендувати органам місцевого самоврядування найменувати (перейменувати) у селах і містах України один із центральних майданів на майдан Соборності. Повернутися до історичних назв регіонів України, відмовитися від назв, нав'язаних вождями тоталітарного режиму.

8. Для гарантування національної безпеки України державним інституціям робити все можливе для прискорення вступу України до НАТО. Підтримати ініціативу Всеукраїнського товариства “Просвіта” щодо проведення роз'яснювально-просвітницьких акцій: “Дніпро — ріка єднання”, “Україна — європейський дім”, “Просвіта” за євроатлантичний вибір”.

Від редакції. Цю заяву підтримали учасники урочистого віча національно-державницьких сил України на Софійському майдані в Києві 22 січня 2009 року.

Людмила КОЧЕВСЬКА

У Празі 10 грудня 1933 року о 7 годині 25 хвилин перестало битися згорьоване серце великого сина України Володимира Миколайовича Леонтовича.

Талановитий письменник, публіцист, видавець, меценат, відомий громадський і державний діяч, Володимир Леонтович все свідоме життя віддав Україні, бо любив її безмежно.

Нашадок родовитої козацької шляхти, яка належала до Полтавської гілки роду Леонтовичів, він з генами перейняв від батька Миколи Павловича ту глибинну любов до землі, від якої народжуються великі справи в ім'я рідного народу, в ім'я відродження його державності.

Отримавши хорошу домашню освіту, Володимир Леонтович навчався спочатку в Лубенській, а потім у Прилуцькій гімназіях. Ставши студентом правничого факультету Московського університету, він гостро усвідомив різницю між росіянами й українцями, серцем відчув свою українськість.

Він мав неабияку сміливість перед закінченням університету написати кандидатську працю “Історія землеволодіння в Україні від повстання гетьмана Б. Хмельницького до введення кріпацтва царицею Катериною II”. Звернімо увагу: студент Леонтович вживає слово Україна, а не Малоросія, як це було усталено в Російській імперії. Дуже висока оцінка наукової праці молодого правника обіцяла йому успішну кар'єру, та В. Леонтович, як влучно зазначив його сучасник Олександр Шаповал, “не втопився в так звані російським культурні морі”, а повернувся в Україну.

“Москва не зробила на мене обрусительського впливу, — писав згодом Володимир Миколайович, — навпаки, там вперше засумував я за рідним краєм, відчувши різницю у звичаях та вдачі людності, і там вперше збудилася у мене національна свідомість...” Ще більше вона зміцніла і поглибилася під впливом його родича Василя Федоровича Смиренка, видатного інженера цукроваріння, мецената. Василь Смирненко надав кошти на видання 1891 року у Львові першого оповідання Леонтовича “Солдатський розрух”, яке вишло друком під псевдонімом В. Левенко.

Леонтович заявив про себе як талановитий новеліст, прекрасний знавець соковитої, колоритної, яскравої й багатой української мови, як автор, небайдужий до долі простих людей. І в повістях “Пани і люди”, “Старе і нове”, “Абдул Газіс”, “Стопамі апостолів (Образки життя духовенства на Україні)”, в усіх подальших творах письменник помітив і порушив найболючіші питання, які непокоїть суспільство. Він писав твори, за словами Сергія Єфремова, “тямующою рукою”.

Володимир Леонтович займався не лише письменницькою справою. Його турбувало питання рідної мови. Він домагався, щоб школярі навчалися українською, опікувався народними бібліотеками. У своєму селі Оріхівщині збудував школу для сільських дітей і утримував учителя.

Дуже багато часу забирав на нього ведення сільського господарства, в якому він зумів досягти значних успіхів. Він добре знався на агрономічній науці, любив землю. В. Леонтович був заможною людиною завдяки невсипущій праці, велику частку прибутку віддавав на українську справу. Здається, не було жодної української теми, яка б його не хвилювала і якої б він не торкнувся. Після революційних подій 1905 року, коли було знято заборону друкування українською мовою, він разом із Є. Чикалеком і В. Смиренком домігся видання всеукраїнської газети “Громадська думка”, яка згодом прибрала назву “Рада”. Фінансував журнал “Нова громада”, був членом редколегії й

ЕСТАФЕТА ОЛЕНИ ЛЕОНТОВИЧ

В Національній спілці письменників України відбувся вечір пам'яті з нагоди 75-річчя смерті В. Леонтовича та презентація щойно виданої книжки Олени Леонтович “Окрилений Україною: життєпис Володимира Леонтовича з уступами і роздумами”.

матеріально підтримував журнал “Літературно-науковий вісник”, який було переведено зі Львова до Києва.

Активна громадська діяльність впливала на розв'язання господарських, культурологічних та освітніх справ Полтавщини. Багато років Леонтовича обирали депутатом повітового Лубенського і Полтавського губернського земств, він був членом Товариства українських поступовців, яке стояло на засадах автономії України, федеративного устрою Росії та парламентського ладу. Його обрали заступником голови Товариства. Під час революційних подій 1917—1918 років Товариство українських поступовців делегувало Леонтовича до Центральної Ради.

В уряді гетьмана П. Скоропадського Леонтович обіймав посаду міністра земельних справ. Проект земельного закону, основою якого було право приватної власності, називали “законом Леонтовича”.

На чужині Володимир Леонтович тужив за рідним краєм. Йому марилися оті безкраї степи, ставки, чарівні зоряні ночі. За кордон доходили чутки про смертельну наругу над Україною, її людьми. Леонтович дуже непокоївся, і серце його не витримало.

Поверненням із забуття імені Володимира Леонтовича завдячуємо його двоюрідній онуці, письменниці Олені Леонтович.

З родом Олени Леонтович пов'язані Леонтовичі, Смиренки, Устимовичі, Шульгини, Полуботки, Апостоли, Милорадовичі. Починаючи по крихтах збирати відомості про Леонтовича, Олена ще повніше не усвідомлювала, який тягар лягає на її плечі. Адже Володимира Леонтовича затаврували як “українського буржуазного націоналіста”, книжки його вилучили з ужитку і все піддали прокляттю і забуттю.

Пані Олена з перших кроків дослідницької діяльності пропагувала творчість В. Леонтовича, дбаючи, щоб вона стала відомою широкому загалу. Її зусиллями проведено численні творчі вечори на його честь, відкрито меморіальну дошку на будинку на вулиці М. Грушевського, 16, де жив письменник і громадський діяч.

Пам'ятаю відвідини бібліотеки ім. В. Вернадського, де довелося побачити примірник повісті В. Леонтовича “Пани і люди”, виданої 1929 року в Україні в період українізації. Блискучу передмову до видання написав Сергій Єфремов,

але її видерли під час судового процесу над С. Єфремовим, якому приписували участь у СВУ. Страшно було дивитися на цю понівечену книжку.

П'ять років витратила Олена Василівна, щоб підготувати до друку твори Володимира Леонтовича. Адже щоб прийняти письменника у своє серце, народ повинен читати і знати його твори. Завдяки титанічній праці та матеріальній допомозі закордонних онуків В. Леонтовича пані Олена видала чотиритомне зібрання творів письменника. Туди увійшли оповідання, повісті, епістолярна спадщина, мемуари, художньо-критичні й публіцистичні статті.

Книжка розпочинається дуже теплим і щирим відгуком літературознавця, лауреата Шевченківської премії Михайлини Коцюбинської: “З нарисом О. Леонтович, вельми інформативного і емоційного, вималюється привабливий образ людини тонкої, інтелігентної, морально виробленої, ідеалістично настроєної і водночас максимально ділової і працьовитої, що любила Україну зворушливо і віддано, до глибини душі і, за виразом Є. Чикаленка, “до глибини власної кишені”. І ще одне хочеться підкреслити: за всім, про що оповідає Олена Леонтович, стоїть виразний моральний імператив, проглядається дороге цінне відчуття родинної спільноти, пам'ять роду. А пам'ять роду — це пам'ять народу, збереження роду — це збереження народу”.

Невелика за обсягом, ця книжка дуже містка. Написана легкою мовою, з великою любов'ю, вона захоплює і бентежить. Книжку доповнено новими даними, листами, спогадами, всім, що вдалося віднайти і зібрати в нас і за океаном. З розповіді про життя і творчість В. Леонтовича постає жвава, яскрава особистість з палким серцем, великого патріота, для якого “його рідний край і його держава стали самоціллю, проглядає ціла епоха, в якій він жив і творив. На сторінках раз по раз виринають імена сучасників — сподвижників і побратимів Володимира Леонтовича: Є. Чикаленко, В. Смиренко, Б. Грінченко, М. Грушевський, М. Коцюбинський, С. Єфремов, О. Шаповал.

На вечорі Володимира Леонтовича. Автор життєпису Олена Леонтович та лауреат премії ім. Т. Г. Шевченка письменник Микола Шудра

Дослідниця поділяє творчість письменника на три періоди, даючи бодай коротку, але вагому характеристику кожному з них”. Збагачують розповідь уривки спогадів сучасників, які жили у Празі й спілкувалися з письменником. Не можуть не схвилювати спогади Олександра Шульгина про нелегкий період життя В. Леонтовича: “Тяжко страждав Володимир Леонтович, прибитий долею і безнадією, гнітчими думками. Страждання, здавалося, докотилися до краю, до неможливого, і тут невблаганні думки його, плач за минулим, страх за майбутнім стали перетворюватися на якусь творчу думку, а думки викликали яскраві, хоч часом теж болючі образи життя”.

Завдяки душевному відродженню на світ з'явилися чудові твори “Спомин утікача”, “Дитячі і юнацькі роки Володі Ганкевича”, збірка оповідань “Ворохобня”, “Спогади”, завершена “Хроніка Гречок”, наукова стаття “Хліборобство на Україні”. Привертають увагу “Літературні спостереження” В. Леонтовича про стан української літератури в Україні під владою більшовиків. Він писав правду, підписуючи статті псевдонімом “Давній”. І чекістські хорти, хоч як намагалися, не змогли довідатися, хто ж ховає справжнє ім'я під цим псевдонімом.

Авторка есе “Окрилений Україною” не обмежилася викладом віх біографії й творчості письменника. В канву розповіді вона вставляє свої роздуми, злободенні зауваження, це збагачує розповідь, наближує постать письменника-вигнанця до нас.

Заслугують на увагу розділи про долю дітей В. Леонтовича. За-

вершує книжку хроніка повернення імені В. Леонтовича в Україну.

Пані Олена подякувала всім, хто допомагав їй у праці впродовж багатьох років. Серед пошанованих людей імена Ф. Погребенника, В. Погребенника, А. Погрібного, М. Коцюбинської, Н. Шумило, М. Шудрі, Б. Гориня, Ю. Освальт, Н. Миронець, Л. Мацько.

На вечір пам'яті В. Леонтовича прийшло чимало зацікавлених людей. Його відкрила “Баркарола” М. Лисенка, яку виконала лауреат міжнародних премій, доцент Музичної академії Ірина Шестеренко. Вечір вів заступник директора Інституту літератури НАН України Сергій Гальченко. Хвилиною мовчання присутні вшанували пам'ять В. Леонтовича. Олена Леонтович розповіла про вихід чотиритомника творів В. Леонтовича, про написання книжки “Окрилений Україною”. Потім виступили старший науковий співробітник Інституту літератури НАН України Наталя Шумило, лауреат премії ім. Т. Шевченка письменник Микола Шудра, науковий співробітник Національного музею літератури України Павлина Дунай, редактор газети “Рада” Микола Цимбалюк, автор цих рядків, учениця 11 класу Українського гуманітарного ліцею Київського національного університету ім. Т. Шевченка Світлана Овчарова. Майстер художнього слова Наталя Мілютенко прочитала уривок з повісті В. Леонтовича “Дитячі і юнацькі роки Володі Ганкевича”, а Михайло Орлюк — уривок зі спогадів В. Леонтовича про свого побратима, видатного українського композитора М. Лисенка.

Промовці високо оцінили творчість В. Леонтовича, без якого українська література початку ХХ століття була б біднішою. Відзначили унікальність праці пані Олени, яка повернула ім'я Леонтовича Україні, усі дякували їй. Високу оцінку отримала і презентована книжка. Микола Шудра зазначив, що праця О. Леонтович — це консpekt роману-хроніки про видатну людину. Україну без Леонтовича уявити неможливо, сказав він і зауважив, що авторка книжки зуміла просто, дохідливо й ґрунтовно прокинути в творчість В. Леонтовича, накласти канву біографії на його творчість.

Олена Леонтович перейняла естафету свого діда: стала письменницею, членом НСПУ, дослідницею витоків великого і славного козацького роду. Бог благословив її на подвиг і підтримав у нелегкій святій справі — повернути Україні ім'я одного з її найвідданіших синів.

КНИЖКОВІ НОВИНКИ ВІД НАШОГО ЧИТАЧА АНАТОЛІЯ ЗБОРОВСЬКОГО

ПЕРШИЙ В УКРАЇНІ

Нещодавно в Тернополі видано книжку “Українська фольклористика”. Укладання і загальну редакцію здійснив доцент кафедри української фольклористики імені академіка Філарета Колесси Львівського національного університету імені Івана Франка, голова комісії фольклористики Наукового товариства імені Т. Шевченка Михайло Чернопиский.

Видання — перший в Україні словник-довідник про національні скарби усної народної творчості з поясненням фольклористичної, етнографічної, етномузичної й культурологічної термінології, довідками про етнографічні регіони, жанри фольклору, українознавчі наукові осередки, визначні видання скарбів українського фольклору.

Словник-довідник “Українська фольклористика” буде корисний науково-педагогічним, культосвітнім працівникам, учителям, журналістам, студентам, учням, широкому колу читачів, які хочуть збагатитися знаннями про традиційну народну культуру і музично-поетичне мистецтво.

ЖИВЕ ПІСНЕЮ

У Рівному презентовано збірник “Я піснею живу для України”. Він містить статті й фото про життєвий і творчий шлях композитора, фольклориста, професора, художнього керівника лауреата міжнародних та всеукраїнських фестивалів народного ансамблю пісні й танцю “Живограй” Андрія Пастушенка. Він — автор понад 30 навчальних посібників і авторських

збірок, понад 200 пісень, музики до спектаклів, музичних альбомів.

Понад 100 пісень фольклорист записав від мами Євгенії Іванівни Пастушенко. Створений Андрієм Пастушенком і Степаном Дем'янчуком ансамбль “Живограй” здійснив понад 300 концертів і виступів у всіх кутках України та багатьох зарубіжних країнах. За участю “Живограю” знято три музичні фільми.

Понад півстоліття тому в Німеччині побачив світ “Співаник УПА”. Завдяки Рівненському обласному об'єднанню ВУТ “Просвіта” імені Т. Шевченка й Рівненському обласному осередку товариства “Меморіал” імені Василя Стуса факсимільне видання цього пісенного літопису Української Повстанської Армії вийшло друком у

Рівному. Презентація відбулася в обласній науковій бібліотеці.

Голова Рівненського обласного об'єднання товариства “Просвіта” Микола Федоришин розповів: “Якось, ідучи в село, побачив серед поля три вишні... Почав розпитувати. Люди розповіли, що на цьому місці вбили юнака. Він орав поле, коли в село йшли совети. Хтось із них вирішив, що це син бандерівця. Розстріляли. Там хлопця й поховали. Батьки на тому місці посадили три дерева. А наступного дня про це вже співали тужливу пісню. Таке відбувалося чи не в кожному селі. Так з'являлися пісні”.

Ці пісні на презентації виконала студентська вокальна група ансамблю “Живограй” Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені Степана Дем'янчука.

КНИЖКА, ЯКА НАДИХАЄ Й ОБ’ЄДНУЄ

Ніна ВІТУШКО,
член правління Кролевецького місь-
кого об’єднання ВУТ “Просвіта”
ім. Т. Шевченка, Сумська область

Про Олексу Васильовича Грищенка кролевчани дізналися вже чимало (хоч до 1991 р. це ім’я їм було невідоме). Нещодавно відзначили його 125-річчя. До справи долучилися і державні інституції: “Укрпошта” разом з видавництвом “Марка України” випустила ювілейний конверт, на якому зазначено: “Олекса Грищенко (1883—1977) — живописець, письменник, мистецтвознавець”.

Він усе життя присвятив мистецтву. Не спокусився навіть на посаду директора Третьяковської галереї. Знав: справжній митець не повинен бути службовцем.

Бурхливі події 1918—1919 рр. виштовхнули його в Європу. За межами України жив і творив понад 70 років. Роботи його — в колекціях найбільших музеїв світу, зокрема, в Копенгагені, Брюсселі, Греноблі, Мадриді, Парижі, Філадельфії, Москві. Прагнув, щоб і в Україні були його твори. Хоч і запізно, аж 2006-го, Національний художній музей збагатився ними (67 творів живопису і графіки, один gobelen).

Син землі Кролевецької був ще й письменником-мемуаристом. Од-

на з найкращих його книжок — “Україна моїх блакитних днів”, видана 1958 року в Мюнхені. У ній — зворушливі спогади про дитячі та юнацькі роки в Кролевеці, українські звичаї, традиції, побут, про колоритних людей, які його оточували. Книга вражає соковитою, милозвучною мовою, теплом домашнього затишку, злагоди і любові.

Кролевецькі просвітяни хоч і прочитали її ще на початку 1990-х, але мали лише один примірник. Тому поста- ла проблема переви-

дання. 2001 року в Харкові книжку перевидали. Ми дуже раділи, бо підтримували видавців. Але чомусь замість оголошених 500 примірників нам привезли лише кілька. І майже всі ті примірники виявилися з ганджем — бракувало 24 сторінок. Ініціаторами харківського видання були рівненські просвітяни, упорядники і коректори: Михайло Борейко, Євгенія Гладунова, Наталя Подранецька, які не отримали жодного примірника. Тому виріши-

Даруємо і презентуємо книги освітянам. У центрі — портрет Олекси Грищенка, створений просвітянином Миколою Литвином (на фото другий праворуч)

ли перевидавати твір Олекси Грищенка ще раз. Знайшли добродійників і надрукували ошатну книжку: тверда обкладинка, оздоблена кролевецьким рушниковим орнаментом, з багатьма ілюстраціями. Прекрасну передмову до книжки написала кандидат педагогічних наук, доцент Лілія Овдійчук.

Не раз зверталися рівняни й до нас, кролевецьких просвітян. Наш ентузіаст Іван Кобизький їздив у Рівне для співпраці. Тож із Рівного

надіслали кролевецькій “Просвіті” та на подарунок 25 примірників.

Одержавши такий чудовий подарунок, ми влаштували презентації: у школі № 4 для старшокласників і вчителів, у райво — для заступників директорів шкіл району. Презентували також мою книжку “Просвіта” — наша доля, яка нещодавно вийшла у ВЦ “Просвіта” в Києві. В ній є розділ про Олексу Грищенка, який своєю творчістю об’єднав нас.

ПОВЕРНЕНА СПАДЩИНА

Віктор ХОМЕНКО,
Крим

У Сімферополі відбулася презентація видання другого тому книжки “Кримське промислове плодівництво” українського вченого-садівника та помічника Левака Платоновича Симиренка.

Л. П. Симиренко

праці надруковано 1912 року і перевидаю в Криму до 150-річчя Л. Симиренка. Рукописи другого й третього тому було втрачено в роки громадянської війни.

Протягом багаторічних пошуків в архівах кількох країн П. Вольвач знайшов частину втрачених рукописів. Більшовики та денікінці розгромили й пограбували симиренківську садибу, знищили архів, самого вченого вбили чекісти 1920 року. А розстріл 1938 року видатного науковця, продовжувача справи Левка Симиренка — його сина Володимира розгром унікальної симиренківської школи спричинили остаточне знищення архівів. Публікації батька й сина Симиренків, залишки архівних матеріалів дали змогу реконструювати другий том. У книжці є додаток, де провідні науковці України висвітлюють сучасний стан технологій вирощування всіх культур, які вивчав Левко Симиренко.

ПРО СВОЄ НЕ ЗАБУВАЙ!

В. СИДОРУК,
голова Іллічівського міського об’єднання ВУТ “Просвіта”
ім. Т. Шевченка, Одеська область

Прочитала повідомлення Л. Стрижко, подивилась на оті “роги” і, звичайно, обурилася. Може, й не вкладав видавець у свій шедевр нічого образливого для українців, але ж який несмак і безкультур’я! Наполегливо вивчаємо східний гороскоп, китайські премудрості, то чому дивуватися? А свого часто не знаємо.

У нас в Іллічівську ще досі дехто іменує себе “халлом”, щиро дивується, навіщо нам у місті українська газета, в газовому конфлікті підтримує російські інтереси, паплюжить українську культуру. Це переважно люди, які вміють заробляти гроші, але їм усе мало.

У таких умовах “Просвіта” працює не покладаючи рук. Започат-

кували Різдвяну Коляду, щоб заохотити людей до участі в народних обрядах, провели конкурс на найкраще виконання колядок.

Надзвичайно важливо, щоб на решті стали українськими ЗМІ. На телебаченні не згадують відомих українських учених, письменників, митців. Зате постійно мерехтять російські “зірки”. Нещодавно в ТСН показали сюжет: мешканців будинку, на якому меморіальна дошка, присвячена кінорежисеру, у день його народження запитали, хто такий Сергій Параджанов. Не знають! Згодна з кожним словом статті Любові Голоти “Прощавай, високосний!”

Просимо інформувати про те, чим займається Інститут національної пам’яті, Інститут української мови, державні установи культурологічного спрямування, творчі спілки, а також про методичні підходи в роботі просвітянських осередків, про акції, що плануються. Не завадило б послухати і членів правління ВУТ “Просвіта” імені Т. Шевченка.

Бажаю успіхів у просвітянській роботі!

СПІВПРАЦЯ ДУЖЕ ВАЖЛИВА

Віра БОДНАРУК,
професор, голова Товариства української мови ім. Т. Шевченка в Чикаго

Про діяльність обласних і місцевих “Просвіт” та їхні потреби ми довідуємося з їхніх листів, зі “Слова Просвіти”. Оскільки 2008 рік проходив під гаслом пам’яті Голодомору 1932—1933 рр., ми надали фінансову допомогу на видання книжок про цю велику трагедію осередкам “Просвіти” в Херсоні, Харкові, Рівному, Чернігові, Запоріжжі, Сумах, Севастополі, Луганську. На створення веб-сторінки про Голодомор на Миколаївщині надали кошти університетові ім. Петра Могили в Миколаєві.

Кошти на стипендії для студентів з бідних родин, які вивчають україністику, передали до Острозької академії, університету ім. Петра Могили в Миколаєві та для студентів у Києві через “Смолооскіп”. На перший підручник українською мовою з фармакології передали кошти до Донецького університету, на

фестиваль молоді “Мазепа-фест” та на пам’ятник гетьманові Мазепі в Полтаву.

Крім фінансової допомоги, надіслали 15 пачок книжок до університетів в Острозі та Миколаєві, до Києва й “Просвіти” в Самборі.

Члени нашого Товариства брали активну участь у відзначенні 75-х роковин Голодомору в Чикаго, ІЛ та в Норт-Порті, ФЛ. Провели літературний вечір Василя Стуса, розповсюджували книжку “Василь Стус у Віддзеркаленнях”, видану “Просвітою” в Полтаві. Ці імпрези висвітлювали в українській і американській пресі.

Нас у діаспорі дуже непокоять звістки з України про брак толерантності й співпраці між фракціями у Верховній Раді. У час економічної кризи співпраця дуже важлива, щоб українці перебороли всі труднощі й досягли відповідного рівня життя, щоб українська культура розвивалася.

Бажаємо успіхів у вашій праці на користь українського народу й Української держави!

МАЄМО ВЛАСНІ ТРАДИЦІЇ

Тетяна ПОЛУБКО,
учениця 11 класу, молода просві-
тянка, м. Чернівці

Спасибі щире головному редакторові п. Любові Голоті за подаровану передплату на 2009 рік.

Люблю “Слово Просвіти”, але мене виховує бабуся, яка замінила і батька, і матір, тому не завжди нам вистачає коштів на передплату.

У першому числі прочитала статтю Людмили Стрижко “Шанують бика, збиткуючись над Тарасом”, яка мене зацікавила.

Мені неприємне захоплення сучасників східними традиціями. Ми ж українці, й маємо власні традиції — від предків.

Торік я закінчила з відзнакою художню школу ім. Миколи Івасюка. Однією з екзаменаційних робіт була картина “Святвечір”. Коли її писала, навіть на думку не спало зобразити там щура чи бика. Хотілося зобразити рідне, щоб наблизитися самій і наблизити глядачів до споконвічних звичаїв, які пережили віки. Варто знати те, що шанують інші народи, але не потрібно сліпо копіювати їхні уподобання.

ОЛЕКСАНДР ПЕЧОРА: ПОЕТ І ПРОСВІТЯНИН

Олексій НЕЖИВИЙ,
доцент Луганського
національного університету
ім. Тараса Шевченка

Читаю нову поетичну збірку Олександра Печори “Повстали приспані тривоги” (Полтава: Полтавське обласне об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка, 2008) і немов бачу рідну Лубенщину — її недалеке минуле й сучасне. Не завжди викликає радісні почуття осмислене художнім світоглядом літератора. Ось вірш “Скалічене село”:

*Моє село перевелось
на хутір.
І майже не лишилось
в нім селян.*

*Хати, сади — могилами окуті.
Гуляє в бур’янах свята земля.*

І справді, думаю, згадуючи село Хитці, де народився й виріс і від якого, особливо в давній частині, залишились переважно розвалені та розграбовані будівлі. Таких не вельми оптимістичних замальовок і пейзажів (автор книжки — професійний художник) тут чимало. Однак у більшості поезій Олександр Печора прагне відтворити чи не найскладніше в житті окремої людини і суспільства — поєднання історичної пам’яті й сьогодення. І головну увагу зосереджено на осмисленні постатей видатних митців, які відображали у творчості світогляд народу. Для автора це насамперед Тарас Шевченко і Василь Симоненко. Спочатку образ Великого Кобзаря приходить до читача крізь призму його поїздки Лубенщиною, перебування в селі Ісківцях. Тепер з участю просвітян тут проходить щорічне Шевченківське свято.

Василеві Симоненкові присвячено розділ “Добрий лицар Симон”, який розпочинається віршем “Прости, Василю”. Його рідне село Біївці неподалік Лубен, трохи далі — Тарандиці. Там діє шкільний літературний музей Василя Симоненка. Сюди щороку на Василя приїздить письменники з Києва, Полтави, Лубен. Хвилюючись, Олександр Печора тоді читає:

*Прости, Василю,
недалеких тих,
які в часи совєцької хвороби
супроти тебе й мертвого
борились,
та не змогли твій дух
перемогти.*

Близький до народнопісенної згадки цикл “Прис-”, який народився з її зустрічей з матір’ю Василя Симоненка:

*Обіймає Удай Біївці прегарні.
Пам’ятають люди славу
матір Ганну.
А вона в Черкасах, сива
та безсила,
Обіймає часто синову могилу...
Думи б’ють у скроні,
в край лубенський линуть:
Тут Василь в заметах
кілометри мірвав.
Тут ставав поетом,
в Україну вїрив.*

У прикінцевому розділі “Мотиви ріднокраю” вміщено вірші Олександра Печори, які стали піснями. Прекрасне слово “ріднокрай” стало назвою історико-краєзнавчого і літературно-мистецького часопису, засновник і видавець його — Олександр Печора, голова Лубенського міського об’єднання ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка, автор поетичних книжок, фотохудожник, організатор літературно-мистецьких свят.

ПОЧИНАЄМО РОЗМОВУ

Володимир ФЕРЕНЦ,
м. Івано-Франківськ

Перед Різдом зовсім несподівано довелось дуже близько ознайомитися з драматичною ситуацією острова Хортиця. Книжку про це “Бентежна Хортиця” надіслав мені колишній генеральний директор національного заповідника “Хортиця” Костянтин Сушко.

Я ніколи не бував на острові, а з паном Сушком ми знайомі лише

заочно — через “Слово Просвіти”. Прочитавши доволі особисту, але й загальноукраїнську оповідь про долю символу козацтва — Хортиці, майже зримо відчув напругу величезних проблем, які стоять на шляху відродження українства у Східній Україні. Такі книжки дуже потрібні, щоб з’ясувати справжні наміри владної еліти.

Українську культуру, Українську державу, український бізнес і українські святині повинні розбудовувати національно свідомі українці, не підпускаючи до цієї справи чужих, байдужих людей, прокладати шлях замість сидіти в хаті й нарікати на президента, уряд чи ще на когось.

Історія Хортиці справді бентежить і викликає бажання якось допомогти. Хоч порадиників серед нас багато — більше, ніж здатних щось змінити. Проте доведеться розпочати з міркувань. Якби існували по-

тужні правозахисні українські організації, розмова була б інша.

Спершу важливо з’ясувати, що для нас, українців, означає Хортиця. Не варто навіть заглиблюватися в історію, описувати духовну ауру та історичні обставини, бо все одно Хортицю по-різному сприйматиме галичанин, закарпатець, волинянин і мешканець херсонських степів. Однак сама назва

Хортиця несе великий національний, універсальний для кожного українця сенс — це колиска козацтва, козацька святиня. Як і кожна святиня, вона може стати мертвою реліквією, археологічним заповідником, науковим об’єктом, а може отримати сучасне і дуже потрібне для нинішніх українців призначення. Сама доля велить Хортиці стати місцем відпочинку зросійщеної української душі, місцем духовного підживлення. Чиновникам з Міністерства культури важко осягнути нагальну потребу створення оаз вільного і справжнього українського буття, які можуть стати дуже популярними рекреаційними центрами не лише для етнічних українців.

Зрозуміло, що в українських національних заповідниках повинна функціонувати лише українська мова, тобто персонал може не розуміти російської, німецької, англійської, але повинні працювати перекладачі в національному одязі. Іноземним відвідувачам це не зашкодить, лише додасть задоволення від колориту. За аналогією з “зеленим туризмом” етногенеруючий, націєвід-

новлювальний туризм має надзвичайно цінне призначення не лише для духовної рівноваги українців, відновлення українського смаку. Такі святині як Батурин, Хортиця, Холодний Яр повинні компенсувати поганий приклад Києва, який попри всі храми і святині вже не є духовною столицею, бо російськомовний і захоплений далекими від українства цінностями.

Після очищення душі в справжніх українських святинях українці повинні йти до Києва, надихати столицю і вищу владу українством. Після відвідання таких місць свідомо українцям бракуватиме українського телебачення, радіо, книжки, газети.

Після інформаційної поразки України і наслідку — самозрощення етнічних українців — оази в пустелі неукраїнської України конче потрібні, інакше не виживемо! А ще треба розширити межі таких оаз, аби вони не перетворились на резервації на кшталт індіанців США.

Після зняття мораторію на продаж землі й за незмінної політичної системи на нас чекає саме така доля, якщо вболіватимемо лише за власне добро. Щоб Україна ствердилася, треба залучати людей до

М. Томенко і К. Сушко. 23 серпня 2007 р.

співпраці в національних організаціях: безплатно, у вільний час, за резервований для громадської роботи. Однак, щоб українські організації були сильними, слід добре платити їхнім функціонерам, фінансувати вишкіл правління й оснащувати сучасною технікою. Українці повинні “дорости” і до потреби жертвувати хоч гривню на гідне утримання національних організацій, а вже потім сподіватись на появу власної громадянської сили й організованості, належну повагу до себе. Потрібні сильні, сучасні, добре оснащені громадські організації на утриманні народу, а не держави.

Переконаливо свідчить про слабкість українських організацій історія національного заповідника “Хортиця” і те, що українці не розуміють, звідки повинна братись їхня сила в боротьбі зі свавіллям чиновників, а також численних проплачених і переконаних ненависників українства в Україні. Якби українські козацькі організації діяли розумно і послідовно, не було б пам’ятника Катерині в Одесі, не посмів би представник держави розмовляти з громадянами іноземною мовою, не зневажали б українця господарі українського інформаційного простору. Нам не потрібні концепції захисту — тільки перемоги, інакше не варто й розпочинати.

Знаючи обережну і кмітливу українську природу, неважко передбачити, що після кількох потужних націєствердних акцій число прихильників і повернених в етнічне українство лавиноподібно зростатиме. У цьому сенсі захист українського розв’язання концепції Хортиці не повинен бути проханнями, зверненнями і петиціями до влади. Це до нас, найчисленнішої й автохтонної частини суспільства, мають звертатися по підтримку етнічні меншини, і ми

Скульптурне зображення козака, встановлене 22 травня 2007 р.

зобов’язані всіх розсудливо підтримувати з гідністю нащадків своєї землі.

Для перемоги справжнього українського статусу Хортиці й усіх українських святинь треба називати імена й нечесні діла тих, хто стоїть на шляху гарантованого Конституцією розвитку етнічної самобутності українців. Хай кожен українець докладє зусиль, щоб ці особи були покарані іменем народу, а решта не сміла переступати порога владної установи держави і виборного органу.

Скінчилася стара пісня про ворогів і воріженьків — у вільній Україні повинна відчуватися присутність потужного ядра активних українців, інакше всі подумують, що українців в Україні справді немає. “І прийдуть, і правитимуть нами користі своєї ради”, — так написано на ще не знайденому віщому камені десь там, на стародавній Хортиці.

Від редакції. Вважаємо за необхідне провести на сторінках “Слова Просвіти” читальну конференцію за книжкою Костянтина Сушка. Слідкуйте за публікаціями.

«РІЧКА — НЕСКІНЧЕННА»: ГОЛОСИ СВІТОВОЇ ПОЕЗІЇ В КНИЖЦІ СВІТЛАНИ ЖОЛОБ

Дмитро ДРОЗДОВСЬКИЙ,
Києво-Могилянська академія,
“Всесвіт”

Щоразу, коли в Україні з’являється книжка перекладів світової літератури, здається, що наша культура на один крок наблизилася до тих скарбів слова, що віддзеркалюють естетичний досвід країн, різних народів, що представляють різні ментальності. Безсумнівно, кожна національна література має власний “пантеон” найвизначніших письменників, що формують її обличчя у світі. Та все одно жодна людина не може осягнути духовного досвіду від античності до сьогодення, що накопичився в літературі. Тому й перекласти всіх письменників світу всіма мовами неможливо. Переклад, з одного боку, відображає основні тенденції світової літератури певного періоду в певній країні, а з іншого — він обов’язково віддзеркалює й естетичні вподобання перекладача, адже, щоб перекласти художній твір, має відбутися внутрішнє розуміння художнього оригіналу. І йдеться не лише про розуміння на рівні значень і літер, а про глибше розуміння того семантичного ареалу, з якого вийшов цей прозовий чи поетичний твір у своїй культурі. А читачам перекладу залишається насолоджуватися процесом перенесення світогляду в іншу культуру. Особливо ж коли йдеться про поетичні переклади, адже поезія — це, крім усього, ще й філософія.

Саме як збірку світової філософської думки можна позначити

книжку Світлани Жолоб “Річка — нескінченна”, що побачила світ у видавництві “Етнос” тисячним накладом.

У передмові Д. Павличка йдеться: “...Прикладів такого тонкого, філігранного уточнення й поглиблення думки оригіналу в перекладах Світлани Жолоб можна знайти багато... Перекладацька майстерність Світлани Жолоб — на рівні мистецтва її вчителів: Григорія Кочура та Миколи Лукаша. Саме ця книжка засвідчує, що суворий вік не підмінив їй життя. Вона знає власні береги, де б’ють джерела чистої, здорової води, поміж якими йде її життя, як течія ріки, що несе мудру людську печаль, надію і доброту в море української мови й культури”.

І справді, Світлана Костянтинівна — знакова людина в українській культурі. Авторка поетичних збірок (“Ярославна”, “Сонячні пагорби”, “Дерево життя”), багаторічний редактор у видавництвах “Дніпро” та “Педагогічна преса”, вона вирішила подарувати українському читачеві найкращі переклади поетичних творів світової літератури, що охоплюють майже всю земну кулю, адже представляють угорську, французьку, словацьку, російську, польську, латиноамериканську культури. Відчутно, що кожен вірш-переклад у цій збірці не випадковий; між поетичними перекладами сформувався зв’язок, що надає можливість побачити і стиль, і хід думки перекладача. В “Річці — нескінченній” немає другорядних імен, а якщо ми не знаємо творчості яко-

гось поета з тих, що увійшли до збірки, то це тільки наша провина і наше незнання скарбів світової літератури.

Серед найвідоміших імен, які вже було свого часу перекладено українською і які знайшли відгук у читачьому серці, можна назвати поезії чилійця Пабло Неруди (з поеми “Вселенська пісня”, “Каміння Чилі”, з елегії “Непохована” тощо), перуанця Сесара Вальєхо (вірш “Маса”). Переклади латиноамериканських авторів — окрема складова видання. Любов Світлани Жолоб до літератури цього регіону давня. Саме з цієї любові й постав переклад славетного роману Маркеса “Осінь патріарха” 1978 року (перекладено разом із Сергієм Борщевським), що побачив світ на шпальтах перших чисел тогорічного журналу “Всесвіт”. Проте в збірці “Річка — нескінченна” розміщено й переклади іспанця Федеріко Гарсія Лорки, грека Янніса Ріцоса, французів Шарля Бодлера, Стефана Малларме, Проспера Меріме, Лотреамона (автора дуже рідкісного в перекладацькому плані, адже й досі немає жодного українськомовного перекладу Лотреамона (Ісідора Дюкаса) у формі окремого видання, а російський переклад — іще з середини XX століття); російських поетів Осипа Мандельштама (“Старий Крим”), Анни Ахматової (із циклів “Юність”, “Вітер війни”, “Голосіння”, “Учитель”, “Північні елегії” тощо), Афанасія Фета, Федора Тютчева (“Я вас зустрів — і все минуло...”) та багатьох інших авторів. У перекладі з російської

можна відчутти, скільки праці пішло на те, щоб досягти такої майстерності, що може дорівнювати генію Максима Рильського, який переклав для української літератури “Євгенія Онегіна”.

*Я вас зустрів — і все минуло
У згаслій серці ожило,
Мов золоті літа вернули,
І душу сповнило тепло.*

*Як передзимною порою
Бувають дні, буває мить,
Коли повіє враз весною,
І щось у серці защемить...*
(Ф. Тютчев).

Для мене відкриттям був перший вірш цього видання — твір балкарського поета Кайсина Кулієва. Це — більш ніж переклад, сам по собі вірш емблематичний, філософський, де в кількох строфах — уся велич природної стихії, її вічність і непроминяльність. На цьому тлі людське життя — тільки прелюдія до чогось більшого, що, проте, обов’язково станеться, “допоки стоять оці гори”. Вірш і трагічний, і життєствердний водночас: панорама тисячоліть проходить перед очима, коли поринаєш у глибини цього твору. Рефрен вірша (вінесений в назву) вражає тим, наскільки влучно вдалося закарбувати цілий світ в одному простому реченні, що втілює такі концепції, як незнищенність, вічність, міць, захист-оберіг. У мене цей твір одразу викликав асоціації з романом “Коли падають гори” Чингіза Айтматова... Чи це просто збіг, чи і справді в цих творах авторам удалося схопити сутність життя і Всесвіту?

*Допоки стоять оці гори —
Тектимуть річки із пречистих снігів,
І вітром весни буде віяти з гір,
Допоки стоять оці гори.*

*Допоки стоять оці гори —
Напровесні проліски будуть завжди
Здивовано-білим по схилах
Цвісти,*

Допоки стоять оці гори.

*Допоки стоять оці гори —
Ми, люди, від радощів і від образ
Сміятися й плакати будем не раз,
Допоки стоять оці гори.*

*Допоки стоять оці гори.
Тут буде скорбота, чекання,
й любов,
І жаль, і надія, і жар молитов,
Допоки стоять оці гори.*

Але, мабуть, найбільше в цій книжці перекладів із грузинської. Свого часу у Світлани Жолоб виходила книжка перекладів сучасної грузинської поетеси Ані Каландадзе “Високе небо Грузії” (1987).

У цій збірці можна прочитати і переклади поезій інших грузинських авторів: Галактіона Табідзе, Карло Каладзе, Іраклія Абашидзе, Лілі Чавчавадзе, Рауля Чілачава. Це далеко не повний перелік поетів, яких представила для українського читача Світлана Костянтинівна. Коли гортаєш цю збірку, не помічаєш жодного випадкового вірша, всі поезії пов’язано між собою. Попри те, що перекладені поезії з різних часів і культур, у річці Часу Світлани Жолоб вони утворили свою річку — такою вічною, нескінченною, яка тектиме, допоки в цьому світі житиме поезія.

КОСМОС ДУШІ УКРАЇНСЬКОЇ

Василь ВАСИЛАШКО,
м. Київ

З вершини 94-річчя Іван Венедиктович Бровко (народився 15.01.1915) оглядає рідну Україну, а також Росію, Білорусь, Польщу, Німеччину, Австрію, Чехію, які боронив від фашизму чи де служив, а в очі знову цілить пильний зір:

— Кличуть очолити Педагогічне товариство України, кафедру? Не виїде...

— Відступись, — каже Іван Бровко привиду. — Дай щось добре згадати...

І згадує. Перший в СРСР космодром Капустин Яр за Волгою. Стела з іменами штурманів космосу. Читає: “Бровко І. В.” Тут очолюваний ним дивізіон запускав балістичні ракети. Перші! 18.10.1947 р. стартує модифікована ФАУ-2. Сягне Казахстану за 300 км! За пультом — генеральний конструктор ракет Сергій Корольов, теж українець. Відводять штанги. Рахують секунди. Пуск! За 10 літ штучний супутник Землі, дітище Корольова, відкриє Космічну еру!

О, цей зір! Він переслідував Бровка під час відрядження в Чернівці. Лиш захопився Бровко палацом університету, як той пильний погляд штрикає у настрій. Чим завинив? Може, річ у заяві, якою просив дозволу читати курс лекцій з педагогіки російською двом корейцям окремо, щоб не позбавити всю академічну групу лекцій рідною мовою? Ректор Київського університету бурчав: “Творимо радянський народ”. Думав: а самих росіян питали, нащо їм псевдонім “радянський”, всіх російшити, в націях розчинятися? Он монголи: ковтали світ, та вдавилися, zostали лиш у Монголії.

Думав, як прибуде в Київ, запросять у КДБ, а КДБ... “зустрічає”. У вагоні. Кажуть, провели допити його родичів, студентів і викладачів. Дізнався, що навіть зняли з поїзда у Полтаві, обшукали і допитали його матір, Наталю Феодосієвну Бровко. Його квартира — як після трусу. Спершу відбирали книжки, а потім всю бібліотеку загребли. Раритети ще від дідуся Феодосія та з руїн будинку у Варшаві. Спорожніли полиці, де були твори Богдана Лепкого, Сергія Ефремова, Миколи Куліша, Симона Петлюри, Софії Русової. Тиждень допитів — і партзбори.

Бував травень 1960 року. І. Бровко приниженим, затаврованим, самотнім покидав Червоний корпус Київського університету, прощався з ним. Мов скляна стіна рухалася попереду, відчувалася людей. Усе чув голос секретаря: “Врага українського народу Грушевського цитував!” Пекло, що бойові побратими, колеги, мов за командою, голосували за вигнання з КПРС, а отже, і з роботи. Піднімали руки, мов здавалися. На прощання ж руки ніхто не подав, не поспішав. Похиливши чола, не дивлячись один одному у вічі, розбіглися, як миші. Потім Василь Стус скаже Бровку, що після тюрми і від нього в Києві сахалися “друзі”, щоб не помітили їх у “підозрілих зв’язках”.

Ідучи з “екзекуції”, Бровко поклонився Кобзарю. Враз із лави, де сиділи троє, один встав, стрімко підійшов, і, розкинувши руки, мов крила, щиро обняв вигнанця: “Дорогий Іване Венедиктовичу, тримайтеся, ми вас любимо”. Це був його студент, поет Володя Підпалый. Щирий цілунок, тепле слово, мов цілющі ліки, додали сил Бровку — зник розпач, і він знову відчув упевненість.

Щоправда, повернувшись додому і zostавшись сам, Іван Бровко таки замислився: як жити далі, що його чекає? Розум гарячково шукав відповіді. У тиші задзвонив телефон. Почувся незнайомий чолов’ячий голос з приємною україн-

Напередодні свого 94-річчя (за тиждень) Іван Венедиктович Бровко прийшов у редакцію “Слова Просвіти” разом зі своїм приятелем, письменником Василям Василяшком, автором нарису, який нині друкуємо.

Того морозного дня ми вирішили, що подамо нарис де-що пізніше, і нині я не можу пробачити собі, що саме так трапилося — завжди варто пам’ятати, що у такому віці день — як рік. Але ніщо не віщувало лихої години. А сам Іван Венедиктович сказав: “Дата ж не кругла. Ось як доживемо до 95-річчя, тоді й святкуватимемо”. Натомість і в редакції, й у день народження, коли я йому зателефонувала з привітаннями, пообіцяв мені написати про Сергія Корольова — щось таке, що не писав і не оповідав досі. А ще нагадав, що був у мене вдома в гостях, і я, мабуть, про це забула, бо було це давно, ще у вісімдесятих.... Я дивувалася чіпкій пам’яті Івана Венедиктовича, який викладав обставини нашого знайомства, і раділа його людяності, сонячності, відкритості — є особливий чар, особлива магія в літніх людях, що не втратили інтересу до людей молодших за віком і готові поділитися з ними найсокровеннішим.

Коли увечері 23 січня мені зателефонував Василь Федорович Василяшко і повідомив, що Іван Венедиктович уже в краєвих світах, мені довго не хотілося в це вірити. Людина, яка мислила, любила, ходила Києвом і думала жити принаймні до 95-ти, померла, повернувшись додому після того, як виконала якісь звичайні життєві справи — ЖЕК, магазин, можливо, свіжа газета в кіоску.

Сьогодні ми починаємо друкувати нарис-життєпис про Івана Венедиктовича Бровка, який він сам благословив перед своєю вічною дорогою. Сьогодні ми вперше пишемо про нього “був”... Сьогодні, проголошуючи йому вічну пам’ять і з миром відпускаючи його безсмертну душу, ми вперше осягаємо безмір втрати: усміхнений, світлий, відкритий — уже неземний... Мир душі й вічна пам’ять, дорога людино!

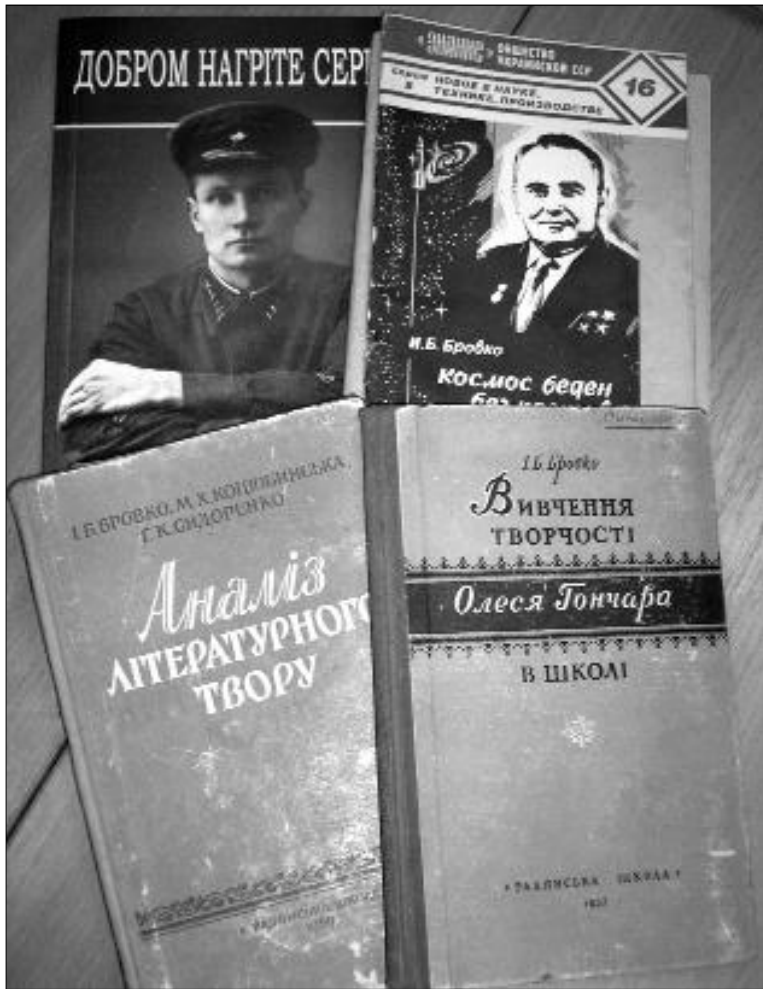
Любов ГОЛОТА

ською мовою: “Це Антоненко-Давидович”. Хотів, було, застерегти, що він, Бровко, “під ковпаком”, та сказав “під дахом”, на що той зауважив: “Усі ми живемо під одним дахом, але сподіваюся, що це не стане на заваді нашій зустрічі завтра, 31 травня, у мене вдома!”

Бровка зустрів привітний інтелігент у вишиванці. Запросив за стіл до бесіди. Помітивши, що гість розглядає портрети на стіні, уточнив: угорі — Пантелеймон Куліш, його “кулішівка” впорядкувала нашу мову, його “Чорна рада” започаткувала український історичний роман, його переклади з Шекспіра, Байрона, Гете наблизили нас до культури Європи, його Біблія укра-

їнською мовою наблизила нас до Бога. Нижче — портрет Миколи Хвильового, якому сам Павло Тичина присвячував вірші. Хвильовий самогубством повстав проти голоду, репресій. Внизу — знімок Григорія Косинки, блискучого новеліста, закатованого у ЧК. На цьому “портретна розминка” закінчилася. Бровкові зблиско: скажи, хто твій друг, і я скажу, хто ти. Та казати мав про інше: підтвердити чи спростувати чутки про “розгром організації націоналістів в університеті”.

Розгрому, власне, не було: не було кого і за що громити. Гнали з роботи. І за що? За вимогу, щоб лекції читали, а наукові праці писали рідною мовою.

Творчий доробок І. Бровка

Іван Бровко. 1960-ті...

Борис Дмитрович з боєм слухав. Був уражений, що зняли з посади декана факультету журналістики доцента Шестопала. Як “націоналіста”, що дбав про читання лекцій українською, навіть росіянам прищеплював любов до неї. На шпальті “Освіти” “Цей дивовижний декан — Матвій Шестопал” (28.04. — 4.05.97) професор Дмитро Степовик і поет Микола Сом згадали, що декан, “підставляючи” себе, уперто не звільняв підозрюваних. Врятував і Степовика, якого шпигали за знайдену в нього під подушкою іконку (для мами).

Вразило дисидента, що зазнав переслідувань і професор хімії Андрій Голуб за те, що читав лекції з хімії на основі української термінології. Це він наступного дня підтримав і заспокоїв Бровка, почувши, що провина того не лише в цитуванні М. Грушевського, а й у посланні на Софію Русову, у поясненні психологічних явищ вченням Фрейда. Шкідливим вважали його вислів, що першим про робітничий рух писав не М. Горький, чий роман “Мати” вийшов 1905 року, а І. Франко, чий “Борислав сміється” читали вже 1880-го. Бровко почув: рятуватися все-таки слід.

Удома Бровко перебрав у пам’яті друзів. Зупинив погляд на фото: на східках рейхстагу він стояв з Георгієм Тюліним, полковником, начальником штабу 3-ої армійської опергрупи Гвардійських мінометних частин, де він очолював розвідку. Пригадався епізод нічної розмови з Тюліним після наказу з Москви не штурмувати Варшаву, де німці душили польське повстання. Говорили про Рузвельта, Черчіля. Коли ж мова зайшла про Сталіна, Бровко розповів про голод в Україні 1932—1933 рр. У селі Рудці біля Січеслава просто на уроці в нього, 17-річного вчителя, померла з голоду (думали, що заснула) 10-річна Марійка Хайло. Дівчинку не було кому ховати, бо сестра померла, і тата, інваліда громадянської війни, знайшли в дворі мертвим, мама вдома лежала нерухомо, опухла з голоду, а з репродуктора на стовпі у клас приголомшливим потоком через відчинене вікно лився бадьорий спів: “Живом ми весело севодня, а завтра

будет веселей!” А біля школи жінка з іншого села, хрестячи рот, казала, що в них одна мама, збожеволівши з голоду, з’їла своє дитя.

Тюлін вислухав Бровка, який вважав винним у голоді Сталіна, різко встав, сказав, що має іншу думку, і пішов. Іван Венедиктович чекав на трибунал. Ніч минула в тривозі. Та коли зустрілися, Тюлін удав, що нічого не сталося.

Після викриття культу особи Сталіна Тюлін переконався в правоті Бровка. Бровко згодом згадав про це у статті про Юрія Кондратюка. Тоді ще, як жив Тюлін (до 1996), Бровко зустрічався з ним. І тоді, коли той був заступником міністра оборони СРСР. Друг не зазнавався! До кого ж, як не до нього ризикнути поїхати?

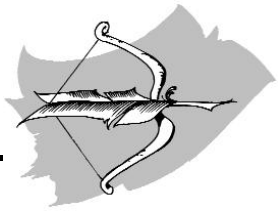
Стрілися у Тюліна вдома. Того дуже здивувало “полювання” на “націоналістів”: “Я про такі звинувачення росіян, та ще й серед фронтовиків не чув!” Бровко обережно зіронізував: у вас таких називають інакше — патріоти... Тюлін усе зрозумів. Бровко чув, як він по телефону просив когось допомогти однополчанинові, бо в Києві, мовляв, і за підозри з партії женуть. Коли Бровко повернувся до Києва, то побачив, що Тюлін допоміг. Частково повернули книжки. Наче зняли заборону на професію, хоч ніякої роботи не пропонували...

Зустрівся із генералом Шультенком у будинку КДБ, “найвищому будинку в Києві”, бо з нього видно... Сибір. Самовпевнений генерал був демонстративно відвертим:

— Ти думаєш, ми тебе лиш за цитування Грушевського наказали? Болтати не нада. Кто тебя за язык тянул, што наши убіли Бандеру? Єс-лі хочеш жити, забудь націоналізм. Українській. Перспективний тільки путь пролетарського інтернаціоналізма. Сверхнось ещю раз с этого пути, і Москва не поможет...

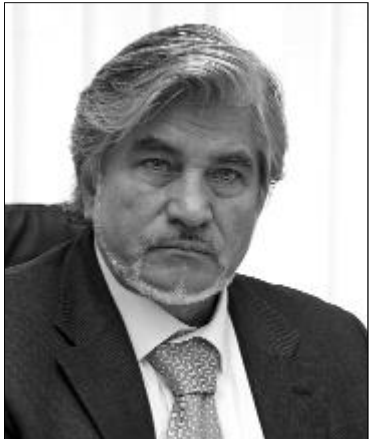
Іван Венедиктович так і не збагнув, чому Москва вже не допоможе. Чи не схоже це робити, чи вдруге її не послухав би такий землячок? Не послухав би напевне: “перспективний” генерал невдовзі загинув. Стривожило інше: він лиш удама казав “Бандеру вбили наші”, то хіба і дружина — Брут?

Далі буде.

Святослав МІЗЕРНЮК

“Не випадково тема “круглого столу” звучить “Уроки історії”, — сказав у вступному слові голова Всеукраїнського товариства “Просвіта” **Павло Мовчан**. — Перечитуючи історичні свідчення, зіставляючи різні джерела, можна зауважити,

як стрімко розвивалися події 90 років тому в українському суспільстві. Як та неузгодженість, що панувала, здається, з козацьких часів, на багатьох рівнях у різних політичних силах спричинялася до того, що тяжко здобути дуже швидко втрачалося. Як ті, хто хотів якось свою Україну, особливу, на свій вимір, змушені були тікати на Захід.

Знаємо, як стрімко руйнувалося те, що за 7,5 місяця було витворено зусиллями цілого грона видатних постатей в українській історії початку ХХ сторіччя.

Не хотів би бути суддею і виносити історичні “вироки” тим, хто хотів “своєї” України — це зробив час. І тоді, і нині. Чому на вісімнадцятому році незалежності мусимо говорити про це? Бо, аналізуючи те, що відбувається в Україні, питаю себе: “Чи не опинимось ми окупованими зсередини?” Бо те, що ми називаємо п’ятою колоною, нині переростає у значну потугу.

Саме напередодні Дня Злуки маємо дослідити минуле, винісши з нього уроки, викристалізувати розуміння, як діяти Президенту, Верховній Раді, і зокрема Володимирові Литвину, політикуму, всім тим, хто присутній за “круглим столом”, бо всі ми причетні до формування Української держави.

Тож маємо про це говорити, щоб запобігти сценаріям, які розробляються за межами України.

Мені здається, ми стоїмо перед історичними випробуваннями, адже президентські вибори не за горами. Яким шляхом піде Україна? Які політичні сили, зовнішні чинники впливатимуть на неї?”

Тему дискусії, запропоновану головою ВУТ “Просвіта” Павлом Мовчаном, жваво підтримали учасники зібрання. Важливо те, що висловлювалися різні погляди на історію та сьогодення, і це надзвичайно добре. Адже обговорювали конструктивні думки, проаналізувавши які, можна виробити стратегію поступу.

“Не можу погодитися з тим, що ми перебуваємо десь на краю прірви і в неї впадемо, як у Великий Каньйон, що у штаті Арізона, — звернувся до зібрання професор **Дмитро Степовик**, доктор богословських наук і мистецтвознавства. — Цього не станеться, бо незалежністю України керує промисел Божий. Але кару країна спокутує і через нашу шановну інтелігенцію, яка стоїть осторонь багатьох процесів. Згадаю подію, яка відбулась 1 січня 1919 року. Симон Петлюра від імені Директорії УНР підписує “Закон про Вищий Уряд Української Автокефальної Православної Церкви”. Але Михайло Грушевський та Володимир Винниченко вирішили, що побудують Ук-

ІСТОРІЯ У КОНТЕКСТІ СЬОГОДЕННЯ

Окреслити історичні паралелі минулого й сучасного та розставити акценти нашого подальшого розвитку державотворення — так можна сформулювати завдання “круглого столу” “Уроки історії”, який зініціювало ВУТ “Просвіта” імені Т. Шевченка, зібравши українську інтелігенцію в Укрінформі 21 січня.

Нині, як і 90 років тому, антиукраїнські сили ведуть проти України інформаційну війну — задля дискредитації Української держави, національної ідеї, влади, мови та культури.

раїнську республіку без релігійних діячів. Так само вчинили 1992—93 рр., коли відбувалися надзвичайно складні процеси у церковному житті, які також могли б повернути Україну на інший шлях...

Отже, День Злуки має налаштовувати нас на потребу звертати більшу увагу на українську Церкву. Адже без єдиної Церкви не може бути єдності у державі”.

Напевно, інтелігенція чимось-таки завинила, що Україна так повільно випростується з-під колоніального ярма. Та чи все так однозначно?

“Коли казати про діячів УНР, то найбільше був підготовлений до української незалежності Скоропадський, — висловив своє бачення непростих процесів української історії **Іван Драч**, голова Товариства “Україна — Світ”. — Подібне і ми переживали у період 1989—91 рр. Нині дискутують: чого тоді націонал-демократи не взяли владу в свої руки? Але ж Народна рада ніколи не перевищувала критичної межі, щоб привести до влади патріотів. Згадаймо і те, скільки людей голосувало тоді за Чорновола... Україна на той час була готова до незалежності на одну чверть. Нині моя надія на тих молодих людей, які вчаться в університетах ім. Т. Шевченка, М. Драгоманова чи в НаУКМА, бо вони не обіжені страшним тягарем, який висить на кожному, хто належить до нашого покоління”.

— Ми зібралися тут насамперед, щоб вшанувати 90-річчя Акта Злуки, — підкреслив **Володимир Сергійчук**, професор Інституту історії Київського національного університету імені Т. Шевченка. — Це справді видатна подія у житті українського народу.

Піднімімося над політичними таборами і говорімо по суті української історії. Саме Скоропадський дуже багато не зробив для того, щоб ця соборність утвердилася. До нього приїжджав голова законодавчої Кубанської ради Микола Рябовол і просив військової підтримки, щоб український корпус прийшов на Кубань, бо Кубань хоче приєднатися до України. Скоропадський не надав такої підтримки...

До того ж, уряд Павла Скоропадського все діловодство вів російською.

Вважаю, що велика заслуга Директорії й Симона Петлюри в тому, що тоді, 22 січня, відбулося формальне об’єднання українських земель. Адже згодом і Скоропадський, і Грушевський, і Винниченко опинилися в Австрії, а на захисті України до останнього стояв С. Петлюра.

Саме такі приклади мають спонукати молодь до того, щоб вона будувала справді Соборну Україну.

“Історія тих часів — це той фундамент, на якому будується сучасна Україна, арсенал, з якого можемо брати ідеї. Без них демократія, соборність, держава Україна неможливі, — долучається до розмови **Владислав Верстюк**, заступник голови Українського інституту національної пам’яті.

Перший раз про соборність українського народу заявив голова

Руської ради 1848 року у Львові. Значну частину ради становили священики, галицька інтелігенція. Їхні погляди формувалися на розумінні того, що народ, який населяє нашу землю, український. Бо про Україну було згадано ще 1187 року в Іпатіївському літописі. Саме це лягло у підвалини нашої національної ідеї, що дало змогу українській інтелігенції у ХІХ—ХХ століттях формувати образ сучасної політичної України. Натомість нині російські історики ведуть боротьбу — не на життя, а на смерть, за те, що немає ніякої України. Тож маємо докласти чимало зусиль, щоб дати гідну відсіч”.

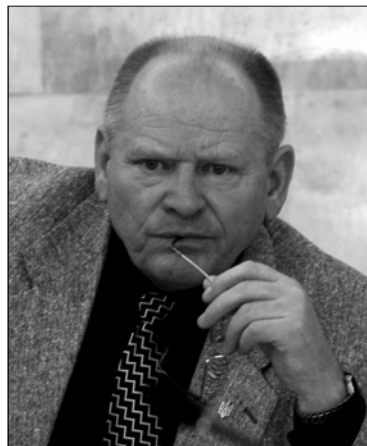

Від історичного минулого до проблем сьогодення місток у розмові за “круглим столом” перекинув **Олександр Пономарів**, професор Інституту журналістики Київського національного університету імені Т. Шевченка: “За вісім місяців свого керування Україною П. Скоропадський відкрив Українську академію наук, два університети, українізував пресу... Не заперечуючи заслуг С. Петлюри, В. Винниченка, М. Грушевського, зауважимо, що українську армію тоді таки розформували. Тож коли банда Муравйова посунула на Київ, її вийшли зупиняти 300 гімназистів, яких знищили, а за інших обставин вони були б видатними діячами української духовності.

Щодо єдності українців, то колись в одній із ранніх поем на смерть Шевченка І. Драч написав, що за труною Поета йшли хохли, русини, малороси, щоб зватися українцями віднині.

Тоді вони звалися всі по-різному: хохлами, русинами... Але всі українці — від Сяну і не тільки до Дону, а й до Північного Кавказу, — розмовляли українською мовою. А ми, їхні нащадки, за помаранчевої влади не можемо поновити українську школу № 36 в Донецьку, яку за часів Кучми закрили. Доки потураємо цьому, доти роз’єднуватимемося”.

— Поділяю пафос тих, хто намагається знайти в нашій національній історії те, що є позитивом. Хоч, ясна річ, не запліуємо очей і на помилки. Проголошення Акта Злуки, яке нині стало святом Соборності України, — це була дуже непроста справа. Коли у Львові стався Листопадовий чин, по суті, за одну ніч 1 листопада українці перерабрали владу в свої руки. А за 20 днів по всій Галичині вже була

українська влада! Це свідчить про особливий стан настроїв українців — про їхній високий патріотизм. Уявіть, це через п’ять з половиною століть відновилося українська державність на західних землях! А український дух, український патріотизм, ідея соборності вилилися у День Злуки, — ділитися роздумами академік **Микола Жулинський**, голова Комітету з Національної премії України імені Т. Шевченка. — За часів УНР в самій Україні надзвичайно складною була атмосфера через більшовицьку агітацію. Не забуваймо, що на фронтах Першої світової війни більшість становили українські селяни. Тепер уявімо прихід німців в Україну. Якою була свідомість людей? Вони дивилися на німців, як на ворога, адже ще вчора воювали з ними. Переконали, що Скоропадський був українським патріотом. Таке у тих умовах було його бачення, щоб зберегти Україну.

Надзвичайно складно і нині змінити суспільні настрої, які перебувають під системним ідеологічним контролем недружніх до України голосів і політиків, мас-медіа. Росія веде з нами ідеологічну війну: працює системно, послідовно, добираючи різні форми, щоб побороти нашу незалежність. Тому для нас головне — консолідація. Павло Михайлович слушно сказав, що нам треба виробити форми нової організації національно-патріотичних демократичних сил. Вони повинні бути не обов’язково партійні, а передусім громадські. Люди готові об’єднатися, але, можливо, не хочуть іти у партійні структури.

Згадуючи про 90-річчя Соборності України, маємо за мету, передовсім заповнити ідеєю соборності уми молодого покоління на сході, півдні України, в Криму. Поки що вони невідомі того, що є українцями і громадянами України.

“Подібні обговорення мають відбуватися частіше, бо нинішня тема “круглого столу” злободенна, — переконаний голова Співки офіцерів України **В’ячеслав Білоус**. — Якщо цього не робитимемо ми, то це зроблять за нас телеканали, які належать антиукраїнським структурам.

На превеликий жаль, молодь всотує весь той непотріб, всю гидоту, яку транслює телебачення. Тут зібралося багато державників, тож маємо говорити не так про Росію, яка відбудовує свою імперію, а про наше сьогодення. Думаймо над тим, як нині складається бюджет на рівні села, селища, району, області, держави. Бо одна справа — аналізувати успіхи-неуспіхи Скоропадського, а інша — запрягатися в роботу й розв’язувати сьогоденні наболілі проблеми.

Вчімося будувати і рухатися вперед”.

Навряд чи в рамках одного, навіть такого представницького “круглого столу” можна окреслити

ті проблеми, що вкорінилися в Україні за десятиліття. То як скористатися тим шансом, який має Україна?

“Як інтелігенція може впливати на суспільні настрої, коли провідні телеканали по всій території України перебувають не в державних, а в приватних руках? Власники телекомпаній за світоглядом — регіональні “хуторяни” або малоросійські регіонали, які вправно здійснюють концепцію російської інформаційної доктрини на території України, — констатує реалії сьогодення **Леонід Мужук**, заступник директора КДТРК. — Спостерігаючи за тим, як перерозподіляється власність в інформаційній сфері упродовж багатьох років, бачимо: те, що діялося 1919 року, за тією самою схемою, майже один до одного, накладається і на нинішній період. Тому треба пам’ятати про всі ті уроки історії та “сценарії” й не завше декларувати лише свою толерантність. Важливо навчитися протидіяти тим викликам часу, зазіханням, які були, є і, на жаль, будуть. Захистити наші національні інтереси можемо тільки об’єднавшись, бо розбрат “еліт” усіх рівнів завжди використовували сусіди”.

“Хочу подякувати Павлові Михайловичу Мовчану і “Просвіті” за те, що така розмова ведеться. Сподіваюся, що такі зібрання будуть по всій Україні, — підсумовує сказане за “круглим столом” академік **Петро Кононенко**, директор Інституту українознавства НАН України. — Проаналізувавши нашу історію, побачимо, що постійно була жива національна ідея. А ми почали зазнавати поразок, бо не мали єдності.

Від Хмельниччини і до сьогодення маємо велику історію боротьби за справді соборну Україну. Це — територія, державна, влада, суспільство. Тому нині треба порушувати питання: у якому стані перебувають суспільство і держава?

Соборність маємо виховувати і в сім’ї, пояснювати, що всі ми — українці.

Вважаю, що Президент і уряд мають порушити питання про дотримання конституційної вимоги: Україна — соборна держава! Відповідальні органи скрізь повинні діяти в рамках Конституції й карати за антиукраїнські акції. Треба робити щось і з суспільною мораллю і свідомістю. Бо для багатьох людей, навіть учителів, професорів поняття “соборність” не існує. Вони над цим не задумувалися. Тому такі “круглі столи” конче потрібно проводити у ВНЗ, культурних товариствах по всій Україні. Наша центральна ідея: Україна — соборна держава! Або ми змінимо її, і вона є, або знову скажемо, що не було єдності, й ми залишаємося стояти на порозі того, що можемо втратити найвищий здобуток і скарб віків, який маємо”.

“А як би я діяв у ситуації, в якій вони опинилися, — на загарбаній території, щодня під дулом автомата і свистом німецьких куль?”

о. Юрій МИЦИК,
професор

ПОШУКИ АРХІВУ ЄВГЕНА ДЕСЛАВА

Ім'я кінорежисера Євгена Деслава (справжнє прізвище — Слабченко) (1899—1966) в радянські часи було заборонено. Російські шовіністи й більшовики не могли йому пробачити, що він без вагань підтримував УНР і перебував на її дипломатичній службі (Франція, Іспанія). Деслав своєю величчю дорівнював славетному Олександру Довженку. До слова, Деслав приятелював і з Довженком, і з видатними митцями ХХ сторіччя, серед яких кінорежисери Луї Бунюель та Марсель Карно, художник Сальвадор Далі, письменник Володимир Винниченко. Деслав став першим з українців, якого було удостоєно престижної американської премії “Оскар” ще 1939 року (за кращий іноземний фільм), премії Венеціанського кінофестивалю тощо, брав участь у зйомках (як режисер, кіносценарист, оператор) понад 150 кінофільмів у Франції, Іспанії, Португалії, Швейцарії.

На жаль, у сучасній Україні є лише три фільми Деслава, а його архів зберігся фрагментарно і то у зарубіжних архівосховищах. В одному з них (архів патріарха української еміграції у Західній Європі Євгена Бачинського (1885—1978), керівника Українського Червоного Хреста УНР, якого пізніше висвятили на єпископа УАПЦ), що зберігається в Оттаві, нам вдалося вия-

вити десятки не знаних раніше листів Деслава, що написані у 40—60-х рр. ХХ ст. Зі сторінок цих листів Деслав постає як патріот України, який все життя присвятив Батьківщині. Він відігравав важливу роль у суспільно-політичному і культурному житті української еміграції, планував зняти художні фільми про Івана Мазепу (роль Мотрі у ньому мала грати Мерилін Монро!), Симона Петлюру та Євгена Коновальця, документальний фільм про самостійну Карпатську Україну тощо, але через брак коштів цього задуму не вдалося зреалізувати. Деслав активно співпрацював з українськими емігрантськими виданнями, вміщуючи на їхніх сторінках матеріали не лише мистецького, зокрема оповідання, а й суспільно-політичного характеру.

Перебуваючи у Мадриді у повоєнний період, Деслав вирішив регулярно подавати огляди матеріалів зарубіжної преси про Україну, тим більше, що добре знав кілька іноземних мов. У січні 1948 р. він звернувся з листом до Є. Бачинського, щоб той переслав одну з таких заміток до газети “Українська Трибуна” у Мюнхені й навіть цю замітку (“Чужина пише про Україну”). Головна її тема — героїчна боротьба УПА за самостійну Україну, як її описували на сторінках фран-

цузької газети “Ревю де Парі” та іспанської газети “Домінго”. Деслава, поза сумнівом, привабила в цих статтях симпатія авторів до боротьби УПА, те, що вони вбачали в ній продовжувачів традицій національно-визвольних змагань часів УНР. Ця невелика замітка — важливий документ епохи, і тому ми наводимо її повністю зі збереженням особливостей авторського правопису. Сподіваємося, що подальші пошуки архіву Євгена Деслава принесуть нові важливі знахідки.

“Е. Д[еслав].

Чужина пише про Україну
Ревю де Парі від 1 січня 1948 р. містить репортаж Аллена де Преля “Піднімаючи залізну завісу”, в якому автор подає свої враження від подорожі по сучасній Польщі.

Крізь шкло спального вагону де Прель бачить руїни Бидгощу, Торуня, Кутна... Знищення Варшави не надається опису — той, хто знав колишню польську столицю, її тепер не пізнає. Від люксових готелів та каварень не лишилось і сліду. Кімнатка, в якій мешкав під час свого побуту де Прель, не мала жадного комфорту, ані навіть чистої білизни.

Головною темою для розмов у Варшаві є “південні терористи”, —

так польський уряд називає УПА. Цим “південним терористам” автор репортажу присвячує цілу статтю під заголовком “Повстання, що тягнеться вісім років”.

“Терористи” нараховують десь коло 180.000 осіб і складаються вони головню з “галичан” та “рутенців”. Терен акції цих повстанців доходить на захід аж до Лодзі і на схід аж до Києва. Кордонів для них ніяких не існує.

Польські втрати після урядової статистики варшавської влади наслідком цього повстанчого терору є 9.000 польських урядовців, 5.000 польських старшин і солдатів, 1402 старшин, підстаршин і во-яків червоної окупантської армії. Час від часу Варшава оголошує амністію для повстанців, на яку ніхто не відзивається.

Стаття кінчається цікавим признанням: цих повстанців не треба змішувати з невеличкими групами польських бандитів, що користаються відсутністю будь-якої влади на місці і грабують населення.

Мадридський щотижневик “Домінго” в числі від 28-го грудня 1947 р. друкує статтю Жана Розака “Відчайдухи”. Річ іде про “бандерівців” та “бульбовців”, яких автор начебто бачив на власні очі коло “Керзонівської лінії”, де ніяка урядова влада не іс-

нує. Є це — “славетні білі загони, між якими жие і панує дух Петлюри... Серед повстанців є теж бувші старшини червоної армії. Всі зусилля трьох держав: Польщі, Чехословаччини та Росії знищити ці загони поки що не дали жадних результатів.

Швайцарський ілюстрований часопис “Ілюстрє” подає велику кольорову мапу Радянського Союзу з різними відомостями про окремі республіки.

Ось деякі з цих даних: Україна має 30 мільйонів населення. Після війни коло Нікополя створено величезне спеціальне “місто без назви” (очевидно для продукції атомних бомб!), друге подібне місто існує коло Дніпропетровська і має стати головним українським осередком виробу авт. В році 1955 весь Донбас має бути цілковито відбудований.

На малі України є алегорично репрезентована жінка-робітниця з мотикою на плечі, що повернулася спиною до московського мужика і рішуче прямує на захід.

Вся еспанська преса подала вістку про призначення пана єпископа Івана Бучка апостольським візитатором українців у Західній Європі. Католицькі кола Іспанії висловлюють надію, що пана єпископа буде незабаром іменовано українським кардиналом”.

Євген БУКЕТ

Мене завжди цікавило: чому в моєму рідному селі Грузькому, що на Київщині, під час війни ніколи не було радянського підпілля? Чи то старожили щось недоговорювали, чи то я не про те розпитував. Війна, німці, власівці, поліцаї, автомати, жакіття, кров, сльози... І жодного слова про підпілля... Звісно, хтось із села був у якихось загонах лісових месників, про що потім щороку розповідав на мітингу в День Перемоги, хтось час від часу грабував сільську молочарню й комору, наносячи шкоду окупантові. Але в селі Грузькому ніколи не було радянського підпілля, в усіх навколишніх селах були створені організації, а тут — ні! Невже селяни понад два роки тихенько сиділи по своїх хатах і чекали на визволення, мовчки гнули спину на німців та їхніх посіпак?

Мій друг, історик з Бишева Валерій Вікторович на початку 90-х десь роздобув копію архівної справи радянських спецслужб про діяльність Організації Українських Націоналістів у тодішньому Бишівському районі. Одного разу він запросив мене переглянути ці матеріали.

На початку липня 1941 року націоналіст Музика із Західної України, зібравши людей на Бишівському кладовищі, загітував їх створити підпільну націоналістичну організацію. Переглядаємо списки присутніх на зборах. Бачу серед них голову колгоспу імені Фрунзе з Грузького Онопрія Корнійовича Форостовця. Йдемо далі. Осередки Бишівської районної управи ОУН-Б створено в усіх трьох колгоспах Грузького...

Оце так несподіванка! Відповідь на всі питання! Але потрібні інші докази, люди в селі мусять про це знати.

Баба Віра завжди чекала на мене. Вона була подругою моєї бабусі, знала все про село і потроху про

Повстанці на хуторі.
Гравюра Ніла Хасевича

всіх його мешканців. А ще дуже любила розповідати про колишнє життя, про яке ще її бабусі розповідала бабуся... Я завжди детально записував усю ту її “чисту правду”, що, мабуть, подобалося їй найбільше.

Цього дня, привітавшись, запитавши про здоров'я, успіхи в господаюванні й розповіді про свої справи й рідню, я запитав у неї:

— Бабо Віро, а бандерівці в селі були?

— Ні, не було, — відповіла вона, ніби вже не раз чула таке запитання.

— Бабо Віро, а якщо трохи по-

Марш повстанців на Поліссі. Гравюра Ніла Хасевича

УКРАЇНСЬКІ ПАРТИЗАНИ

Есе

думаєте, згадаєте, може чули щось про них?

— Ні, — сказала трохи подумавши баба. — Ось тобі хрест святий, — перехрестилася, — не було їх тут ніколи. Я всю війну в селі була й жодного разу про таких не чула.

Я був здивований і навіть трохи спантеличений. Розповів їй про документи, що бачив у Бишеві, про те, яка хороша наша держава, що зараз можна всю правду про минуле розповісти й нічого не боятися. Але ствердної відповіді на своє запитання так і не отримав. Схоже, баба нічого не знала про націоналістів.

— А Ви знали голову колгоспу Фрунзе, Форостовця? — запитав я, майже втрапивши надію щось корисне почути.

— А чого ж ні? Звісно знала, я ж до війни підробляла в тому колгоспі — ще коли в школу ходила.

Ніл Хасевич.
Гравюра 1942—1947 рр.

Хорошою людиною він був.

— А у війну що робив?

— У партизанах був.

— Як?! У яких партизанах? Він же в списках ОУН! У нас не було в селі червоних партизанів, ви ж самі казали!

— Не було, — відповіла баба Віра. — У нас у селі радянську владу не дуже любили.

— А які ж тоді партизани?

— Українські. Вони воювали не за владу, а за народ. Людей рятували, молодь, щоб на роботу в Німеччину не забирали, диверсії німцям робили, а потім, як наші прийшли, добровольцями на фронт записувалися. Тільки не знаю, чи повернувся хтось із них додому...

Мій прадід на початку війни потрапив у полон. Коли колону полонених солдатів Червоної армії

вели до Києва, скотився з пагорба в чагарі, згодом дістався рідного села. Всю війну ховався на печі, адже на кожному будинку висіла табличка: хто тут живе і скільки осіб. Його в списку не було. Якби знайшли, розстріляли б усю сім'ю. Коли село звільнили, записався добровольцем на фронт. Загинув одразу ж біля сусіднього села Юрівки. Його дружина залишилася тоді з п'ятьма маленькими дітьми. Щоб прогодувати сім'ю, вдень працювала в колгоспі, а вночі разом зі старшими дітьми йшла на колгоспне поле збирати колоски. 1946-го в Грузькому був голод. Двоє менших дітей померло...

Про прадіда в книзі пам'яті сказано просто: “загинув”. І таких загиблих — десятки лише в одному селі. Коли бідні солдатські вдови у голодні повоєнні роки збирали для дітей торішню картоплю, кропиву, шавель і цвіт акації, сім'ї радянських солдатів, що повернулися з війни переможцями, регулярно отримували продовольчі пайки. Бабуся через це ніколи не святкує Дня Перемоги і не любить ветеранів.

Копія архівної справи, яку зберігають в історичному музеї Бишева, містить цікавий документ: це таємний наказ, що всі чоловіки в звільнених селах, де є відомості про діяльність ОУН, підлягають обов'язковій мобілізації до збройних сил. Усіх їх одразу направляти на передову, зброєю і набоєм забезпечували лише тоді, коли були зайві...

Чому ж у Грузькому згадують про підпілля ОУН-Б як про “українських партизанів”? Чому майже всі вони пішли на смерть добровільно, без зброї?

Часто думаю, а як би я діяв у ситуації, в якій вони опинилися, — на загарбаній території, щодня під дулом автомата і свистом німецьких куль? Що краще — гнути спину на німця чи на москаля? Однаково! Потрібно було рятувати життя найдорожчих людей будь-якою ціною, навіть ціною власного життя. Вони боронили рідну землю. Слава героям!

Олександр ШОКАЛО

Людмила Валентинівна народилася 28 січня 1959 року в м. Ромни в сім'ї робітників. Закінчила Сумське вище училище культури та мистецтв ім. Д. Бортнянського. Член Національної спілки письменників України, Національної спілки майстрів народного мистецтва України, Асоціації діячів естрадного мистецтва України, дійсний член Української міжнародної академії оригінальних ідей.

Людмила — одна з найактивніших громадських діячок Сумщини кінця 1980—90-х років. Одна із засновниць та організаторок краєзнавчо-літературно-мистецького товариства “Спадщина” в Сумах, яке діяло в умовах переслідувань з 1984-го й згодом постало офіційно. Також одна із засновниць перших осередків в області ТУМ, НРУ, Союзу Українок та Сумської обласної організації Всеукраїнського жіночого товариства ім. Олени Теліги, яку й очолює з 1999 року.

Як активна просвітянка Людмила керувала Козацьким ансамблем, що першим на Сумщині почав популяризувати українські пат-

ЛЕБЕДІ ЛЮБОВІ

Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка та редакція культурологічного тижневика “Слово Просвіти” сердечно вітають Людмилу Ромен (Шевченко) — члена правління Сумського обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” й керівника літературно-мистецького осередку “Слово” при Товаристві — з ювілеєм та бажають здоров'я, творчого натхнення, радості життя.

Поетеса Людмила Ромен — вихованка Сумського обласного літературного об'єднання “Зажинок”. Систематично друкуватись почала з 1985 р. в обласній та республіканській пресі. Автор поетичних збірок: “На вітряні вогні” (1994), “Горобина ніч” (1996), “Мовчати дерева роду” (1999), “Яблука з неба” (2000, 2002), “Білий лебідь — лебідь Чорний” (2005), “Вірю” (2006), “Грім” (2006).

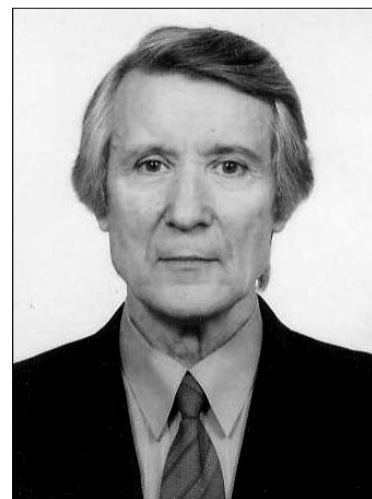
А крім усього, чи пердусім, Людмила Валентинівна — мати трьох славних синів, яких виховала разом із чоловіком Олексієм Григоровичем Шевченком, відомим громадським діячем Сумщини.

ріотичні пісні й заспівав Гімн України під час першого підняття національного прапора в Сумах над міською радою.

Багатьма талантами наділена ця незвичайна жінка: художнє ткацтво, музика (піаністка й хоро-вий диригент), математика, поезія... Звідси — поліфонічність її письма й розмаїття виявів внутрішнього світу — тканина полотна своєї долі. А доля в неї нелегка (після народження дітей погіршилося здоров'я), та всі труднощі переборює вона волею до життя й любов'ю до білого світу. У сповідальних “Крутих сходах до Слова” авторка розкриває глибинну пам'ять душі.

Отак, із праоснов українського світовідчуття, з чистоти хліборобських вірувань та обрядів і з життєвого болю народилась оригінальна й цілісна поетична книжка — “Білий лебідь — лебідь Чорний”. У напунному слові до неї доктор філософських наук І. Мозговий пише: “Сьогодні, коли ми звертаємося до витоків нашої духовності, коли відроджуються давні традиції, досить актуальними є намагання зрозуміти специфіку тих вірувань, які попри все наклали відбиток на ментальність, побут і світосприйняття українців”.

В основі життєвого й мистецького полотна Людмили Ромен — любов, а піткання ясніє сонячними барвами. І всі узори на тім полотні опромінені любов'ю і є реченнями невидимої сакральної суті цього сонячного почуття: “Любов дається і відбирається, бо Любов — іскра вічного вогню, вічна краплина животворящої Дії Творця, не всяка душа її варта”.

ВІТАЄМО, ДРУЖЕ!

Голові Запорізького обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” імені Т. Г. Шевченка Тарасові Швченку виповнилося сімдесят. Він народився в селі Степківка Первомайського району Миколаївської області.

Закінчив Одеський державний університет ім. І. І. Мечникова, працював учителем середньої школи села Колісне Саратського району Одеської області, водночас навчався в аспірантурі у професора С. Бовзенка, захистив дисертацію “Українські говори верхньої течії річки Тилигул” (1980). Наукові дослідження присвячені вивченню життєвого і творчого шляху репресованих і заборонених за радянської доби українських мовознавців.

Тарас Швченко — автор понад 150 видань. Активний збирач діалектних матеріалів, глибокий дослідник фонетики, фонології, словозміни, лексики і частково синтаксису говірок дністрово-бузького межиріччя.

Низкою наукових робіт Тарас Швченко зробив значний внесок у дослідження говорів подільсько-степоного мовного континууму.

Т. Г. Швченко — один із засновників Запорізького об'єднання Товариства української мови, а з березня 1997 року — голова обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка, шеф-редактор просвітянської газети “Дніпрові пороги”.

У травні 1995 р. Тараса Григоровича обрано членом обласного проводу Запорізької обласної організації КУН. Він член обласного відділення Конгресу української інтелігенції, член комісії з питань національного відродження при облдержадміністрації, член Братства ОУН-УПА. Брав активну участь в організації святкування 500-річчя українського козацтва, фестивалю української пісні “Червона рута” в Запоріжжі. Дванадцять років очолює обласний оргкомітет з проведення Дня української писемності та мови, щорічного відзначення дня народження і перепоховання Т. Шевченка. Брав участь у створенні пам'ятного Хреста жертвам геноциду українського народу, поставленого біля храму Святої Трійці на кошти Пилипа Тараненка.

Нагороджений дипломом з нагоди 130-річчя Товариства “Просвіта” ім. Т. Шевченка та медаллю “Будівничий України” ВУТ “Просвіта” 2000 року, почесними грамотами Запорізької облдержадміністрації та обласної ради.

Вітаючи шановного ювіляра з днем народження, зичимо здоров'я та гараздів, успіхів у виконанні громадських доручень.

Правління Запорізького обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка, обласний провід Запорізької обласної організації КУН, кошова Управа Братства ОУН-УПА

3 КОЗАЦЬКОГО ПЛЕМЕНІ

26 січня виповнилося 55 років голові Севастопольського міського об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка письменнику Володимирові Проценку.

Нещодавно Володимира обрали головним отаманом Севастопольсько-Чорноморського коша асоціації “Міжнародне Козацтво”. Спілка офіцерів України нагородила відомого громадського діяча високою відзнакою — Офіцерським Хрестом “За заслуги”.

Українська громада Севастополя, українське козацтво щиро вітають побратима з ювілеєм, бажають доброго здоров'я, щастя, творчого неспокою, мужності й невтомності у головній справі його життя — побудові незалежної соборної України.

Голова Української Громади Севастополя, заслужений журналіст України
Мирослав МАМЧАК;
голова Севастопольської організації Спілки офіцерів України
Василь КАСЮК;
заступник голови Севастопольського міського об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка
Любов ПЛАСКАЛЬНА;
редакція газети “Слово Просвіти”

НЕВТОМНИЙ ДІЯЧ НА НИВІ «ПРОСВІТИ» ТА КРАЄЗНАВСТВА

Олексій РОВЕНКО,
с. Горохолина
Богородчанського району
Івано-Франківської області

Петро Арсенич належить до української інтелігенції, ідеалом якої були ідеї самостійної, соборної, демократичної Української держави.

Народився Петро Арсенич 24 січня 1934 року в селі Нижньому Березові, тепер Косівського району Івано-Франківської області в селянській родині. Залишившись рано без матері, змалку пізнав тяжку працю, а у вільний час поспішав до читальні “Просвіти”. Під час навчання на історичному факультеті Київського університету ім. Т. Шевченка зустрічався з відомим художником, збирачем національних скарбів Іваном Гончаром. Працював у Станіславському (тепер Івано-Франківському) краєзнавчому музеї на посаді старшого наукового співробітника відділу історії. З 1962 до 1966 р. П. Арсенич обіймав посаду старшого викладача археології та стенографії Івано-Франківського педагогічного інституту, з якої його звільнили за “піддержку ідеології українського буржуазного націоналізму, ...за зв'язь з націоналістом Морозом В. Я.” Протягом 1965—1986 рр. зазнав переслідувань.

Ставши 1967 року одним із засновників обласного Товариства охорони пам'яток історії та культури, багато зробив для збереження культурної національної спадщини. 1970 року його нагородили Грамотою Міністерства культури. Склавав на “відмінно” кандидатський іспит з української етнографії й написав дисертацію “Володимир Шухевич — дослідник Гуцульщини”. Проте його не допустили до захисту з політичних міркувань. (В. Шухевич був дідом Романа Шухевича, генерал-хорунжого УПА.)

У Черкаській області записав спогади очевидців Голодомору 1932—33 рр., відвідав в Умані репресовану Надію Суровцеву, яка передала йому на збереження свої рукописи. Брав участь у Міжнародному з'їзді славистів у Києві 1983-го, а наступного року — в археологічних розкопках в с. Пилипи Коломийського району. 1988-го виступив з ініціативою про передачу будинку спортивного Товариства на вул. Грушевського, 18 (тепер Народний дім “Просвіта”) під музей Т. Г. Шевченка.

У роки національного і політичного пробудження Петро Арсенич був членом Товариства української мови ім. Т. Шевченка, “Просвіти”, “Меморіалу”, НРУ, Спілки краєзнавців ім. І. Франка, товариства “Гуцульщина”. Виступав проти зрощення, нищення пам'яток історії та культури, сприяв національному

відродженню краю. 1990-го повернувся до педагогічної діяльності на посаду доцента кафедри історії Прикарпатського університету ім. Василя Стефаника.

Петро Арсенич, етнограф за покликанням, багато часу присвячує народознавчому дослідженню Гуцульщини, публікує в пресі матеріали про перебування на Прикарпатті І. Франка, М. Драгоманова, В. Гнатюка, Ю. Федьковича, Лесі Українки, О. Кобилянської, М. Коцюбинського, Г. Хоткевича, Івanni Блажевич, Богдана Лепкого, В. Самійленка, родини Крушельницьких, про життя і творчість В. Атаманюка, М. Козоріза, В. Стефаника, Марка Черемшини, Н. Кобринської, І. Рубчака та інших.

Петро Арсенич — один з найзавзятіших українських колекціонерів. У його зібранні чимало рідкісних книг, брошур, поштових листівок, документальних фотографій, преси тощо. На виставках, які організовує краєзнавець, оживає історія рідного краю — від княжої доби до сьогодення.

Науковець видав 38 книжок, написав понад 1500 статей з історії та культури Прикарпаття. Він організатор музеїв на теренах краю, учасник всеукраїнських та міжнародних конференцій тощо.

Лауреат премії ім. П. Чубинського, член Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львові, Національної академії українознавців, Головної ради Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, правління Всеукраїнської еліти краєзнавців, голова обласного об'єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Т. Шевченка, заслужений працівник культури України.

Зустрічаючи 75-річчя, П. Арсенич повний сил та енергії. Тож з роси і води Вам, Петре Івановичу!

“За ним стояв могутній дух любові й добра, кременна воля не йти на компроміс зі злом”.
Мирослав Маринович

Борис ХОМЕНКО,
м. Вінниця

Степан Руданський... Ім'я, овіяне славою і народною любов'ю. Видатний поет-лірик, гуморист і сатирик, перекладач і фольклорист, який черпав духовну наснагу з чистих джерел народного життя й народної поезії, він і досі вражає шанувальників художнього слова силою та яскравістю таланту.

6 січня 1834 р. у родині священика Василя Руданського у селі Хомутинцях на Поділлі (нині Калинівського району) народився син Степан, якому випала важка й щаслива доля — примножити славу рідного письменства. Близько до серця узяв він горе народу, що знемагав у неволі, але не корився сваволі й жорстокості кріпосників. Отой дух непокори, жадання волі й справедливості юнак відчув у піснях і думках земляків, у численних казках і переказах, прислів'ях і приказках, у гострому гуморі, яким з давніх-давен славиться Поділля. Саме тоді, на початку 1850-х років, навчаючись у духовній семінарії у Кам'янці-Подільському, він захопився фольклористикою, почав писати ліричні вірші та балади.

Пристрасне бажання обрати власний шлях змушує його всупереч батьковій волі порвати з духовним станом і вступити 1855 р. до Петербурзької медико-хірургічної академії. Почалися напівголодні студентські роки — батько відмовився допомагати неслухняному синові.

Про злигодні С. Руданський розповів у автобіографічному вірші “Студент”:

*В славнім місті Петербурзі,
Недалеко від Неви,
Із болота виглядає
Хата бідної вдови.*

С. Руданський бачив соціальні контрасти і в рідній Україні, й на чужині. Його “сміх крізь сльози” — сумна правда про становище тодішньої інтелігенції.

Недарма 1 вересня 1861 р., прощаючись із Петербургом, Руданський записав у щоденнику промовисті рядки: “Прощай, Петрополе! Прощай, моє горно пекельне! Немало сили, моєї рідної сили, попалося в тебе, а гріх мені було б за тебе забути. Сировим залізом з землею та іржею попав я до тебе, ти мене перетопило: ти мене перекувало, і сухим, і твердим пустило од себе”.

З НАРОДНИХ ГЛИБИН

З нагоди 175-річчя з дня народження класика української літератури Степана Руданського на його батьківщині відбулося Всеукраїнське свято сатири і гумору. На центральному майдані Калинівки зібралося кілька тисяч шанувальників творчості видатного майстра слова.

Водночас Петербург як центр російської культури дав дуже багато юнакові з України.

Маємо купіть відомості про оточення нашого земляка, про його контакти в столиці імперії. Тут С. Руданський слухав лекції видатних учених: С. Боткіна, І. Сеченова, М. Зініна, входив до складу українського студентського земляцтва.

Чи зустрічався Руданський з великим Кобзарем? Достеменних свідчень немає. Але така зустріч могла відбуватися в редакції журналу “Основа”, на сторінках якого було опубліковано кілька ліричних поезій С. Руданського. В редакції часто бував Т. Шевченко. Відомо, що в листопаді й грудні 1860 р. автор “Кобзаря” разом з російськими письменниками брав участь у літературних читаннях в концертній залі Пасажу.

У столиці Росії Руданський зустрів і потоваришував з видатним українським композитором і поетом-перекладачем, також уродженцем Вінниччини, Петром Ніжинським. Багаторічна дружба пов'язувала його з художником І. Айвазовським, він зустрічався з друзями Шевченка артистом М. Щепкіним та художником В. Ковальовим, з письменниками М. Костомаровим, А. Метлинським, листувався з М. Драгомановим.

Після закінчення академії наш земляк працював у Ялті лікарем.

Виступи письменників і фольклорних колективів, торгівля виробами народних майстрів, змагання силачів, театралізоване дійство за співомовками Степана Руданського — все це привертало увагу, підносило настрій. Гостями свята були народний депутат України, голова НСПУ Володимир Яворівський, народний артист України, лауреат Шевченківської премії Анатолій Паламаренко.

Диплом лауреата Всеукраїнської літературно-мистецької премії ім. С. Руданського вручено гумористові з Вінниці Володимирові Красиленку.

“Всміхається Руданському нове тисячоліття” — так зветься збірка творів лауреатів цієї премії, видрукувана до ювілею у Вінниці.

Брав активну участь у громадському й культурному житті міста. У Ялті продовжував свою літературну діяльність, здебільшого як перекладач, водночас цікавився етнографією й археологією Криму, захоплювався живописом.

На жаль, у розквіті творчих сил, захворівши на холеру, Руданський пішов із життя. Помер він 3 травня 1873 р. Стрункі кипариси над синім морським безмежжям бережуть вічний спокій поета-громадянина на старому Массандрівському цвинтарі...

Свій шлях у літературі Руданський почав з романтичних творів. У баладах “Два трупи”, “Вечорниці”, “Люба”, “Розмай”, “Упир” він порушував проблему людського щастя.

Визначним здобутком української літератури стала лірика Руданського. Щирість і глибина почуттів, зв'язок з народнописними традиціями забезпечили незвичайну популярність багатьом інтимним віршам, а твори “Мене забудь”, “Ти не моя”, “Повій, вітре, на Вкраїну”, “Ой чому ти не літаєш”, давно увійшли в народний репертуар. Пісня “Повій, вітре...” (музика Л. Александрової, аранжування В. Заремби) відома далеко за межами України як гімн коханню й незрадливий любові до України.

І. Франко справедливо відзначив “високу стійність, артистичність” лірики Руданського, що виявляє “чесну та правдиву душу поета”. Це було свіже слово в українській поезії пошевченківських часів.

С. Руданський жив тривогою за долю рідного краю. У вірші “До України” (1859), якого жодного разу не друкували в тоталітарні часи, поет з болем констатує:

Твоя слава — у могилі, / А воля в Сибірі, / От що тобі, матусенько, / Москалі зробили.

Та поет не втрачав віри, що діти почують голос матері-України — і буде поневолювачам кара.

Щоб повернути історичну пам'ять, збудити національну гідність українців, Руданський звертався до героїчних сторінок нашої минувшини (вірш “Пісня Хмельницького”, поеми “Іван Мазепа, гетьман український”, “Павло Полуботок”, “Іван Скоропада”, “Павло Апостол” та ін.), перекладає “Слово о полку Ігоревім”.

ПРО ВЕЛИКОГО СМІХОТВОРЦЯ

Олексій БОРЖКОВСЬКИЙ,
правнучатий племінник
Степана Руданського,
м. Житомир

У видавництві “Богдан” (м. Тернопіль) у чудовому поліграфічному виконанні (тверда палітурка, кольорові ілюстрації) побачила світ книжка письменника Євгена Білоусова “Степан Руданський — поет і лікар”. Це перша художньо-документальна повість про Степана Руданського для дітей.

Книжка містить прижиттєві портрети й фотографії Степана Руданського, документи, що

Та ще вагоміші його гумор і сатира — славетні співомовки. Іван Франко у статті “До студій над Ст. Руданським” справедливо зауважив: “Найоригінальним і zarazом найбільше народним явився Руданський у своїх “Співомовках”, у тих коротких епічних анекдотах, котрих сюжет звичайно взятий з уст народу й прибраний у легеньку, сказати б можна, куцу форму народної коломийки. Тут автор наш... незвичайне майстерство форми і народної мови, живість і простоту вислову, делікатний гумор, котрий, мов погідний, добродушний усміх, розлитий над усіма тими творами...”

Знавець фольклору, Руданський вдало використовував у співомовках зразки народної мудрості й сміхової культури — прислів'я і приказки, анекдоти, гумористичні оповідання, легенди й билиці. Як актуально звучать ці твори в наш час!

Вінничани глибоко шанують пам'ять поета-земляка. Традиційними стали на його батьківщині Дні гумору і сатири, присвячені автору “Співомовок”. У них беруть участь майстри сміху з різних міст України. У селі Хомутинцях споруджено пам'ятник Руданському (скульптор І. Гончар), функціонує народний музей. Засновано Всеукраїнську літературно-мистецьку премію його імені.

Максим Рильський назвав Степана Руданського народним поетом. Цей найвищий титул великий земляк заслужив усім своїм життям, сповненим творчого горіння й громадянської відваги в ім'я волі й щастя людей праці, в ім'я України.

розкривають творчий шлях та громадську діяльність поета й лікаря, автографи творів, титкульних сторінок його рукописних збірок, фото будинків з меморіальними дошками, присвяченими Степану Руданському, спогади та ще багато іншого фактичного й пізнавального матеріалу.

Як ішов Руданський тернистим шляхом до своєї мети? Які в нього були радощі та печалі? Яких вершин досяг у творчості? Чи залишив добрий слід на землі? Про все це і розповідає в повісті Євген Білоусов.

**ФРАГМЕНТ ВИСТУПУ
М. МАРИНОВИЧА ПІД ЧАС
ВРУЧЕННЯ ЙОМУ ПРЕМІЇ
ІМ. ВАСИЛЯ СТУСА**

Київ, Будинок учителя,
14 січня 2009 року

У цьому короткому слові запропоную нам спільно відповісти на те запитання, яке не один із нас сьогодні ставить перед собою: “Як жити далі?” Як зберегти себе, коли довкола все потопає у скверні, коли світлі надії стають пожовклими ілюзіями, віра в добро — утопією приречених, а моральні принципи — фіговими листочками, які радше увиразнюють, ніж приховують? Народ ослаблений внутрішнім розбратом, знесилений цинічною інформаційною й енергетичною облогою Росії та дезорієнтований зневіренням відстороненням Європи. Отож не дивно, що стан українства — знов у кризі, дух українства — знову в тривозі. І здається, ніколи ще цинізм не був настільки безкарним і переможним.

То чи не пора змінювати моральні імперативи? Чи не помилявся відомий поет: “Добро должно быть с кулаками”?

І раптом у наше сьогоднішня вривається лист Василя Стуса до сина з табору, який став його, Василя, ложем смерті: “Ідеал є один

На свято Василя вже двадцятий рік поспіль у Будинку вчителів українські патріоти відзначають дні народження Василів Стуса та Симоненка. Цього дня вручають премії імені Василя Стуса. Лауреатами 2008 року стали член-засновник Української Гельсинкської групи, прореktor Українського католицького університету Мирослав Маринович і директор видавництва “Смолооскип” Осип Зінкевич.

Вів вечір президент українського відділення міжнародного ПЕН-клубу Євген Сверстюк, виступили Стусівські лауреати Галина Севрук, Елеонора Соловей, Лариса Лиша, головний редактор видавництва “Смолооскип” Ростислав Семків та інші.

На таких зібраннях виникає надзвичайно світла аура, яка дає надію, дарує наснагу на цілий рік. “Справедливо, що нас “малесенька щопта”, але коли ми разом, то непереможні”, — зазначила Елеонора Соловей. Тож виникло запитання: що робити патріотам за нинішніх обставин?

— добра і справедливості, чесності і любові. Іншого, мабуть, нема. Ще додам — Ідеал Краси” (Лист до сина, 3.10.1983).

І раптом, ота знаменита Василева формула із заслання, що стала одним із його заповітів: “...Захотілося й собі — жити так, аби голуби сідали на плечі” (Лист до сина, 25.04.1979).

Що це — формула мрійника? Тестамент приреченого? Чи не сказав би наш зневірений сучасник:

“Що? Аби голуби сідали на плечі?! То це ж однаково, щоб люди сіли на голову!”

І все ж поміркуймо. В Україні можуть спорохнєвіти шляхетські грамоти, що доводять її пряме спадкоємство від Київської Русі; можуть вицвісти її княжі шати й поіржавіти лицарські обладунки. Але незнищеною печаттю її давньоруського первородства є борисоглібське стратотерпство, що визначило її духовність і детермінувало

її історичну долю. “Для юдеїв згіршення, а для греків безумство,” — сказав би св. ап. Павло на це стратотерпство (1 Кор. 1:23). “Для світу згіршення, для Росії слабкість,” — сказав би наш сердитий сучасник.

І дух секуляризму, втомившись очікувати “Вашингтона з новим і праведним законом”, зрікся цієї формули.

Так, в Ізраїлі зболені серця, неспроможні осягнути розумом і серцем жахи Голокосту, оскаржили духовний тип Стражденного Слуги, так яскраво виписаний пророком Ісаєю: “Він гноблений був та понижуваний, але уст Своїх не відкривав. Як ягня був проваджений Він на заколення... І з злочинцями визначили Йому гроба Його, ...хоч провини Він не учинив, і не було в Його устх омани...” (Іс. 53:7, 9). А оскарживши цей духовний тип, вони відкинули його.

І в Україні не менш зболені серця, вжахнувшись безконечній череді національних поразок, зреклися отого незмінного нашого стратотерпства й закликали до кременного протилежності злу й до твердої руки.

Проте за Василевим “...аби голуби сідали на плечі” не стояло упо-

корення перед Князем темряви. Навпаки, за ним стояв могутній дух любові й добра, кременна воля не йти на компроміс зі злом.

І той же Майдан був таким непахитим саме тому, що над ним провисла арка любові, якою Господь ніби казав нам: “Цим духом переможете!” І виявилось, що й любов може зробити людину стійкою та незламною, а всіх недругів, зокрема російського наполеончика, — маленькими і смішними.

Понад чотири роки тому Господь відхилив перед нами, як перед ізраїльськими пророками, завісу майбутнього і показав, якими ми можемо бути сильними й переможними. Ця сила нам генетично задана, невинною кров'ю окроплена й жертвою героїв освячена. Не зрікаймося її, а навпаки — довірмося їй. Повіrho, що такі будуть засоромлені мудрі світу цього, як будуть засоромлені і його сильні (1 Кор. 1:27). А в наших муках і сумнівах, у кривдах і потрясіннях зріє нова й благословенна епоха, бо таки Бог, а не нерони нашої доби, є Господом історії.

А Василь Стус уже давно в колі тих, кому тепер ангели сідають на плечі...

Роман ПЕЛЕХ,
голова Полонського районного
об'єднання ВУТ “Просвіта”
імені Т. Шевченка, заслужений
працівник освіти України,
Хмельницька обл.

1938 рік. Мій рідний Мацошин, примостившись на горбовинах Розточчя, неподалік від Львова, ще не “визволила” Червона армія і ще “золотий” вересень 1939 року не настав, щоб для нас, галичан, стати криваво-червоним і сибірсько-білим. І наші хлопці ще були живі, й зібравшись у неділю після танців на горбок, що посеред села, ще не співали:

*То не ліс зашумів,
Не столітні дуби затріщали —
То лихі вороги
На наш край налягли,
То голодні вовки налетіли.*

Було літо, косовиця, і село косило, громадило, складало копичі й возило. І пахло, пахло, пахло. Медово горішанкою в горах. Зеленим соком скошених долин. Розбуваюло зеленню в городах. Винним запахом скороспілок у садах. І сіном. До запаморочення, до млості. Сіно було скрізь. Ним набивали засіки в стодолах. Ним були натрушені дороги. Воно звисало з гілля в тісеньких вуличках. І саме в ці спекотні сінокісні й сіновісні дні я опинився в дитячому садочку.

“Просвіта” в нашому селі діяла з 1912 року. Мала читальню, бібліотеку із 330 книжок, драмгурток, оркестр (акордеон, скрипки, барабан, труба, цимбали). Під його музику від вальсів та польок двигтіла підлога, а ще, коли завирувала коломийка, гасла на сцені лампа. І щоб ми, малеча, не порпалися разом з курми в поросі, відкрили для нас дитячий садок.

Врізалась у пам'ять старенька покинута хатина. Зарослий споришем двір, посеред двору — купа жовтого піску, і наша вихователька Марія Сало — юна, білява, з великими синіми очима і з дуже ласкавими й теплими руками. У кожному долоньку вклала синьо-жовтий прапорець і повела у танок навколо купи піску. Кружляли й співали:

*Гей, ми малята,
Ми соколята,
Як ми підростемо,
Сили наберемо,
То прославим Україну
На весь світ.*

У вересні, коли наше село відзначало 70-річчя “Просвіти” — на фестинах, що проходили на сіножаті, зразу ж за селом, серед хорів, які прибули на свято з Жовкви, навколишніх сіл, був і наш дитячий співочий гурт. Зберігалось відтоді поживке фото — ми в білих сорочках, а перед нами — вона.

Небагато запам'яталося з тих днів, та й те витіснялося в якісь далекі закапелки пам'яті й лиш зрідка вибиралося звідти на білий світ.

1951 рік. Я — на першому курсі університету. Приїхав додому по харчі. І тільки увійшов у хату, як на поріг — Василь, наш сусід і родич, з родини Кириків, з тих щирих мацошинських українців, клятих і зятятих. Щоб постала Україна не десь, не там, а саме тут, ось у цьому селі, за цим вікном, у кожному нашому подиху, погляді, в нашій ході, поставі, й не колись, не завтра, не після-завтра, а сьогодні, в цю і кожен мить, та, яку з корінням виривали з нашої землі та з наших душ і на наших очах змішували з могом і боло-том. Бути українцем, для якого Україна понад усе, завжди означало одне: опинитися на полі бою, а на цьому полі місця для м'якотілих і слабкодушних не було.

Саме на Кириках трималася “Просвіта” у селі. Іван опікувався бібліотекою. Григорій — студент-юрист — організував гурток вивчення історії України. Івана замор-

дували 1941-го. Усі інші справи взяли на свої плечі Миромко і Федь — перший загинув як вояк УПА, другому вдалося вирватися на Захід і продовжити служити Україні. Усю віцілу родину вивезли в Сибір. І ось Василь, наймолодший із братів, знов опинився в селі. Не знаю, чи втік із заслання, чи звільнили. І одразу взявся за просвітнянську роботу.

— Готуємо Шевченківський вечір. Перекуси щось — і гайда у клуб, керуватимеш хором, — сказав і зник.

Те, що народилося у Василевій голові, у мою ще не увійшло. Але

нями, увірвався начальник тюрми з трьома тюремниками. Верескнув: “Ложись!” і почав стріляти. Обклам матюками помічників, що ті не зразу розрядили револьвери в очі своїх жертв. Врятувався лише голова “Просвіти” з одного жовківського села. Вчасно впав і, прикритий тілами співкамерників, пролежав до ночі, а вночі, весь у крові, вибрався надвір і сховався в кущах. Бачив, як виносили, добивали і клали (вже стосами) у викопані ями. А вдосвіта, коли тюремники після нічної праці пішли на спочинок, та й охороняти вже не було кого, вибрався по ринві на вулицю.

НЕ СТАЛИ НА КОЛІНА

Жовківська тюрма

диригентом таки став. До Шевченківського вечора вже все було готове. Пахла річковою водою щойно помита підлога. Дівчата випрали завісу. Висів на сцені портрет Шевченка роботи місцевого художника, прибраний рушниками. Розпочали вечір поетичними рядками нашого поета. Не бракувало і співочих голосів. З одного церковного хору можна було набрати солістів не на один співочий гурт. Зрине з хорів Осанна во славу Божу і, підхоплена всією церквою, тут, під синьою банею із золотими зірками, зіллється з голосним “Многії літа” — вже на честь України — в одне, в те, що завжди було неподільним, нерозривним у серці кожного галичанина — Бог і Україна.

Відмовлятися від пропозиції не став. Співав в учнівському хорі, в університеті — у студентському, і знав, як стати перед хором, коли і як махнути рукою. Були дорослі — не було лише дітей. Згадали, як Марія Сало збирала їх по вулицях, обійстях у свій садочок, і пішли по малечу. Їхніми голосами і відкрилося Шевченківське свято:

*Уклін тобі, Тарасе,
Великий наш пророче.
До тебе вірно б'ється
Серденько діточе.
Отут, перед тобою,
Стоять українські діти,
Святочно присягають
Сповняти твої заповіді.*

Після комуно-більшовицької косовиці й возовиці село поволі приходило до тям.

Клали наших хлопців покосами. Як ішов містом до школи (вже вчився в Жовкві), бачив їх не раз. Привозили і клали впритул один до одного уздовж тротуару напроти будинку міліції.

Мамино го брата Дмитра Михальчука, інженера, інтелігента, просвітнянина із села Мервичі, розстріляли у червні 1941 року у львівській тюрмі, що на Лонцького. О 6-й ранку в камеру, набиту в'яз-

Це сталося 1941 року, а 1947-го всю мамину родину — сестри-ну і братову — вивезли в Сибір.

— За що? — не раз питав у мами.

— Не знаю, — відповідала.

Вставали дуже рано, десь у четвертій. Роботи було багато: виорати, засіяти, зібрати, звести, вимолотити. Любили, щоб усюди був порядок — у хліві, стаїні, курнику, на городі й у дворі. Бідними не були. Мали ґрунт у горах і на долах. Вимокне на долах — вродить у горах, вигорить на горі — вродить на долах. Був хліб і до хліба. В будні — до роботи, в неділю — до церкви. Може, за те і вивезли.

Так горе увійшло в нашу сім'ю. Не обминуло жодної галицької хати. Але навіть наголо викошена сіножать дає траву — отаву, густішу і зеленішу за перший укіс.

На Шевченкові роковини зійшлося все село. З читальні винесли всі лавки, крісла, і все одно не було де стати. “Заповіт” співали всі. Як стихло — почув чиїсь здавлені ридання. Довго не розходились. То тут, то там — перед читальнею, у вуличках, напроти школи — чорніли вночі купки людей. Не розходились довго і ми, учасники вечора. І саме тоді від своїх дитсадівських дівчат я довідався, що ім'я моєї виховательки — Марія Сало, що вже десять років немає її серед живих. Замордували в перші дні війни у жовківській тюрмі. Раз ти Сало, то кинули в киплячий котел. Чи так було, чи ні — вже ніхто не дізнається. Але казали. А що вся підлога і стіни були в крові й, коли мордували, у дворі ревли увімкнені двигуни, — це вже не вигадка, це бачили й чули.

Значно більше довідався про Марію зі споминів Дмитра Недово-за, бойовика і підпільника ОУН. Вчився з нею у Жовківській гімназії. Чарівна дівчина — саме такі слова найчастіше зривалися з уст тих, хто її знав чи вперше бачив. Салівка, Марійка — так любовно називали її друзі. Гімназисткою приходила з Жовкви у наше село, в дитячий садочок, мріяла вступити до Львівського університету, готувалася, але довелося пройти іншу науку — науку борні за Україну. Саме в таємному юнацькому гуртку ОУН вона ознайомилася з історією українського визвольного руху,

чили в жовківській тюрмі в кінці червня 1941 року.

Довго не міг зрозуміти: чому і за що? Але знав: щоб була велика Росія, треба, щоб не було України, навіть маленької. Раз стала кісткою поперек горла, є безліч способів позбутись її. Оточи Сибір колючим дротом і вивозь туди — вічна мерзлота освоєна, і хохлів як корова язиком злизала. Не вистачить вагонів? Вишикуй усіх у ряд і січі свинцевим градом. І не з наганів, а з автоматів, кулеметів. Набоїв вистачить. Навіщо кидати на залізниці палі, вбивати цвяхи в голову, виривати ніздрі, живцем дерти пояси зі шкіри, розпинати на стіні, варити в котлі й тим варивом годувати тих, до яких ще черга не дійшла, обливати бензином (як це зробили з дівчатами-волинянками), палити і реготати, дивлячись на їхні муки. Нечуване звірство, бо й серед звірів такого дикунства й жорстокості ніколи не було.

Трохи розвидніло мені, коли побував у селі Колодяжному, що на Житомирщині. Хотів побачити ту місцину, де колись на крутогір'ї над Случем здіймалося легендарне місто Колодязин. Знав про нього небагато. 1240 року прийшов до міста хан Батий, поставив 12 пороків (стінобитних машин) і не міг розбити стін, складених із дубових колод. Тоді пообіцяв людям життя, якщо здадуться. Вони здалися — хан знищив місто, обіцянки не дотримував.

— Ні, таки дотримав, — сказав місцевий краєзнавець, який привів нас, екскурсантів, на городище. — Але ще вимагав, щоб усі стали перед ним на коліна. Не стали — і покотилися непокірні голови до ханових ніг.

Не стала на коліна перед новою ордою Галичина, не лягла підстилкою під кирзачи Волині, не схилила буйної опришківської голови Чорногора. І не схотіли, не змогли бути разом з тією нечистою, яку не лише ненавиділи, а й гидували бути під одним з нею небом, дихати одним повітрям, стати на своїй землі нічим.

І пішли на смертний бій не тому, що не хотіли жити, а тому, що знали: не стануть за Україну до загину сьогодні — завтра вже не буде за що вмирати, і стане життя безчестям.

Вони не лише любили Україну — були нею. І тому їх мало було вбити. І тому кати сатаніли, і в безсилій люті втрачали людську подобу.

Значних боїв Червона армія з гітлерівцями на західноукраїнських землях не вела. Була ганебна втеча. Всі свої доблесні кадри вона кинула на завершення визвольної місії. І гідно її завершила. Віткаючи, лишила позаду гори трупів і море крові. І ще одне море розлилося на цій землі — море сліз. Хоронили жертв Червоного терору.

Прийшла скорботна година 29 червня 1941 року і на Жовківщину, і на наше Розточчя. Спорожніли села, місто. На Жовківському ринку, серед тридцяти замордованих, спотворених тортуррами і війнятих із трьох ям — одне жіноче тіло. Панахида. Заупокійні молитви. Церковні хори, скорботне “Вічна пам'ять”, схилени над свіжою могилою хоругви, синьо-жовті прапори і сльози.

З ринку жалобна процесія попрямувала на винниківське передмістя. Там, на місцевому цвинтарі, опустили в могилу тіло Марії Сало. На свіжому горбику землі побратими з кольорових камінців виклали тризуб. За нього і загинула: щоб хоч колись таки став державним гербом вже вільної України.

Для жовківців вона героїня міста, для мене — просто українка. До тих висот, на які підняли це звання оунівці, просвітняни Галичини, воїни УПА, своїм життям і смертю нам ще треба рости.

Могила закатованих 1941 року

Маївському і, звичайно, була втаємничена в діяльність підпілля.

А роботи було багато. Частину підпільників переправляли через кордон, за Сян, а для тих, хто залишився, підшукували конспіративні квартири, налагоджували харчування, зв'язок і ні на мить не припиняли спротиву червоній окупації. Марія отримала доручення — попрацювати з учителями зі Східної України. Треба, щоб знали, на якій вони землі й задля чого тут точиться боротьба. Саме серед них енкаведисти і намагалися наwerbувати якнайбільше сексотів.

Марія Сало часто була в Мацошині. Тут діяла озброєна боївка, мацшинці мали свою службу безпеки, кілька конспіративних квартир. Одна з них належала моєму вуйкові Григорієві Пелеху. Місцевий комуніст видав Марію в руки катів разом з односельцями Григорієм Кириком, Іваном Грабовцем, Василем Ступницьким та Іваном Бесиком — головою “Просвіти” із сусіднього Солошина. Усіх їх заму-

● ВИДАВНИЧИЙ ЦЕНТР “ПРОСВІТА” ПРЕЗЕНТУЄ

Євген БУКЕТ

Зараз, мабуть, в Україні важко знайти людину, яка не чула б про Крути. Проте певен, більшість так і не знає, що саме трапилося в січні 1918 року неподалік залізничної станції на Чернігівщині. А ті, хто знає про звиряче вбивство трьохсот київських студентів більшовицькою ордою Муравйова 29 січня 1918 року, без сумніву, хотіли б ґрунтовніше вивчити причини, обставини і наслідки цієї трагедії.

Крутяни та їхній подвиг вже стали одним із символів української незалежності. Нині вкрай важливо продовжувати роботу з донесення правди про бій під Крутами до якнайширшої аудиторії, передусім до учнів, студентів і військовослужбовців.

“Чим вищий п’єдестал побудуємо для тих, що стали символом наших визвольних змагань, тим далі падатиме роз’яснююче світло від цього символу”. Ці слова Олени Теліги стали епіграфом до нової книжки “Крути. Січень 1918 року”, яка побачила світ наприкінці грудня у Видавничому центрі “Просвіта”.

Видання це, безумовно, — знакова подія для України. Адже попри те, що Крути вже 90 років бентежать національну пам’ять, не сходячи з вуст кількох поколінь меуаристів, публіцистів, дослідників, політиків, поетів, пересічний український читач і досі перебуває в полоні суперечливих версій і міфів про цю подію. У передмові до видання академік Іван Дзюба зазначає, що серед патріотичної громади і досі панує думка, що кількості ненавчених студентів і школярів — це все, що Центральна Рада змогла протиставити регулярній армії Муравйова. Проте з документів, наведених у книжці, випливає, що на цьому напрямку діяли також козацькі сотні, Січові Стрільці, Богданівський курінь...

Читач може сам у цьому переконатися, а головне дійти висновку, що саме героїчний спротив студентів і школярів, їхня жертва створили героїчно-трагічний ореол.

СИМВОЛ НАШИХ ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ

У першому розділі подано документи 1917—1918 років, які характеризують події доби УНР. Тут і Універсали Центральної Ради, і погрози більшовиків на адресу української влади, і різноманітні документи, пов’язані зі створенням і функціонуванням “українського народного війська”, а також величезна кількість публікацій у тогочасній пресі, яка абсолютно адекватно реагувала на всі події. Зміст архівних матеріалів підсилюють статті й виступи Сергія Єфремова, Дмитра Дорошенка, Михайла Грушевського, Євгена Маланюка, Людмили Старицької-Черняхівської та інших видатних особистостей.

На початку другого розділу “Спогади” вміщено найповніші списки учасників бою під Крутами. Далі спогади учасників бою, їхніх рідних і близьких. Інтимність записів і публікацій допомагає читачеві відчувати той час і епоху, стають зрозумілішими переживання, наміри та стремління цілого покоління українських державників.

У наступних трьох розділах вміщено різноманітні матеріали, присвячені значенню

трагічних подій січня 1918 року в історії України, опубліковані з 1919 до 2008 року.

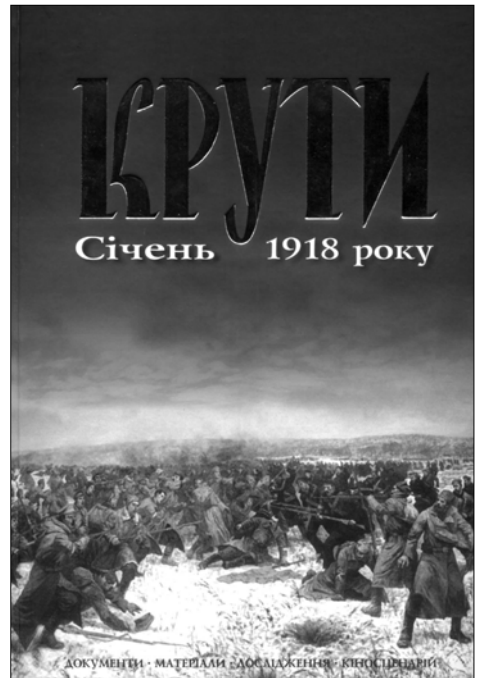
На особливу увагу заслуговує розділ “Дослідження”. Тут розміщені наукові праці відомих українських істориків Вітольда Кирилюка “Справа № 242: Іван Шарий та інші”, Олександра Коваленка “Ми рвали одвічні пута...”, Івана Ільєнка “За волю і долю України”, Олега Божка “Крути в документальних свідченнях”, Сергія Кота “Валентин Отамановський”, Ігоря Ткаченка “Іх — юних сміливців лиш жменька була — із серцем зі сталі і духом з граніту” та “На кров’ю політім крутянським снігу в безсмертя вписалось героїське ім’я”, Сергія Білоконя “Крутяни”, Сергія Бутка “Героїзм крутян як приклад для членів ОУН та вояків УПА”, Олени Бойко “Бій під Крутами: відтворення в історичній літературі минулого і сучасності”. Завершується книжка сценарієм художнього фільму “Крути”.

Видання “Крути. Січень 1918 року” обсягом 840 сторінок — результат десятирічної роботи історико-культурологічного товариства “Герої Крут”. Частина документів і матеріалів зовсім не відома або маловідома. Деякі з них передруковано вперше з часів УНР. Тут використано фонди Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України, Державного архіву м. Києва, бібліотеки ім. О. Ольжича, Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України. Ще одна особливість — усі матеріали подано в хронологічному порядку, упорядник намагався максимально зберегти стилістичну своєрідність документів, тогочасний український правопис, правопис діаспорних видань.

Окремо слід зупинитися на двох блоках ілюстрацій. Тут показано маловідомі портрети учасників бою під Крутами, фотографії з родинних архівів. Окремо згруповано світліни пе-

Похоронна хода в Києві. 1918 р.

репоховання крутян у Києві. Також вміщено портрети політичних і військових діячів того часу, основних будинків, міських, пов’язаних зі змістом збірника. Привертають увагу копії обкладинок та окремі сторінки видань про Крути різного часу, а також знімки, що ілюструють вшанування Героїв Крут після 1991 року.

Упорядник книжки — голова ради історико-культурологічного товариства “Герої Крут”, народний артист України Ярослав Гаврилюк, голова редакційної колегії — доктор історичних наук, лауреат Шевченківської премії Сергій Білокінь. Усі причетні до створення книжки мали на меті зберегти і запропонувати читачам відомі їм тексти на тему Крут. Такий підхід нині цілком виправданий, адже кожне слово, кожне свідчення мають вагу для знання про саму історичну подію, для уявлення про її резонанс у часі й просторі, для виховання нації українців-державників.

Подвиг і самопожертва цих юнаків — дороговказ усім наступним поколінням. Тільки пам’ятаючи про минуле, можемо вберегти себе від повторення подібних трагедій, а отже, мати гідне й надійне майбутнє.

Василь ТИМЧИНА,
голова обласної організації
Конгресу Українських
Націоналістів, м. Запоріжжя

Наш народ мужньо зносив лихоліття поневолення, зневаги: зросійщення, колонізацію, штучні голодомори, арешти, депортації. Він не має права забути кров Батурина, руйнацію Січі, розриті козацькі могили, замордованих у тюрмах.

У цьому переліку трагедій — Крути.

...У лютому 1917 року в Петрограді почалися бої між робітниками й революційними військовими відділами та урядовими військами й поліцією, які закінчилися перемогою революційних військ. Цар зрікся престолу. До влади прийшов Тимчасовий уряд.

17 березня 1917 року в Києві створено Українську Центральну Раду, головою якої став професор Михайло Грушевський. З’явилися перші військові формування. У частинах, які складалися переважно з українців, почали діяти українські військові комітети, а пізніше — окремі військові відділи. До національного пробудження солдатських мас долучилися колишні вчителі, студенти, кооператори.

Водночас почалася боротьба з росіянами, які вороже ставилися до українського руху.

22 березня 1917 року відбулися перші військові збори українських старшин і солдатів Київської залогої, які постановили вважати себе Тимчасовою Українською Військовою Радою. Розпочалася організація українських добровільних полків. Учасники

САМОПОЖЕРТВА

До 91-ої річниці подвигу молодих оборонців Української держави

УНР, яка постала 1917 р., знищили російські більшовики. У жертвних змаганнях українців у часи Другої світової війни Україна відновилась як держава (30 червня 1941 року) Проводом ОУН. Цю державу незабаром знищила фашистська Німеччина. Після розвалу СРСР силами патріотичних, націоналістичних організацій, Актом Верховної Ради від 24 серпня 1991 року і, нарешті, волею загальнонародного референдуму 1 грудня 1991 року на політичній карті світу з’явилася держава Україна.

першого українського військового з’їзду домагалися, щоб в українські частини ввести українських командирів, відкрити українські школи.

23 червня 1917 року Центральна Рада проголосила Перший Універсал про автономію України.

Третій Універсал Центральної Ради декларував Українську Народну Республіку, але ще у федеративному зв’язку з Росією.

Український уряд не спромігся організувати армії, й у рішучу хвилину, коли насувалася більшовицька навала, не мав на кого спертися.

На заклик до оборони Батьківщини почали зголошуватися добровольці: Гайдамацький Кіш, Помічний курінь студентів Січових Стрільців, Гайдамацький курінь Січових Стрільців, полк імені кошового Гординка та інші.

У грудні 1917 року між українськими й більшовицькими військовими частинами почалися сутички.

17 грудня 1917 року Центральна Рада отримала ультиматум Петроградської Ради Наркомів. У ньому більшовики закидали, що Центральна Рада здійснила дезорганізацію на фронті, відкликаючи та переміщуючи українські частини, отже, стала на бік зради революції. Генеральний Секретаріат України 20 грудня дав відповідь на ультиматум, відкидаючи спроби Раднаркому втручатись у справи УНР. 25 грудня 1917 р. російська армія почала наступ на Україну.

У січні 1918 року в результаті Брестського миру Українська держава стала суб’єктом міжнародних відносин.

27 січня 1918 року Муравйов, подолавши опір юнаків Військової школи, здобув Бахмач і почав наступ на Київ. Три сотні Військової школи, виснажені боями, самовільно покинули фронт і відступили до Києва. Під Бахмачем залишилася одна сотня з командиром школи і два панцирні потяги.

28 січня з Києва вислано на фронт останні відділи Військової школи, а також помічний курінь студентів Січових Стрільців під проводом сотника Омельченка. 29 січня 1918 року обидва відділи (500 осіб) доїхали до станції Крути. В Крутах застали залишки сотні школи, що боронили Бахмач, і малий відділ Вільного Козацтва, який сюди відступив.

30 січня московські війська почали наступ від ст. Пліски. В першій ворожій лаві йшли п’яні матроси. Спершу українські відділи відбивали наступи, але не стало амуніції, й жменька героїв не змогла витримати наступу ворожої фаланги. Матроси оточили студентський курінь, частина куреня загинула, а інших, що потрапили в полон, більшовики розстріляли.

Зайнявши столицю, більшовики вчинили кривавий погром: розстріляли три тисячі мешканців.

Пізніше, після звільнення міста від більшовиків, на крутянському побоїщі віднайдено кілька десятків полеглих січовиків студентського куреня, перевезено їх до Києва й 19 березня поховано на державний кошт у братській могилі на Аскольдовому кладовищі.

У свідомості народу крутянська трагедія — не лише болючий спомин, а й пошанування патріотичного духу українців в ім’я самопожертви. У Крутах споруджено курган з великим металевим хрестом і пам’ятною табличкою з написом: “Тут береже Україна вічний сон молодих своїх синів, що полягли за її волю в бою під Крутами в січні 1918 р.”

ПОДОЛЯНИН, ЩО ПОЛІГ ПІД КРУТАМИ

Зоя ДІДЕНКО,
голова Хмельницького міського об’єднання
ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

Сили були нерівні... 300 проти чотирьох тисяч... Один з очевидців пізніше згадував про цей бій так: “П’ять годин безперестанку молоді вояки стримували червоні лави під градом куль і гранат... Московські багнети безжалюно кололи груди юнаків, їхні голови розбивали прикладами рушниць, добивали поранених. Бій скінчився. Жодного полоненого ворог не взяв”.

Серед тих, хто брав участь у бою під Крутами, був подольанин Микола Бублик. Народився він у Меджибожі 1900 року в родині подільських інтелігентів — мати була вчителькою, а батько — лікарем. Поїхав навчатися у військовий лицей до Києва. Звідти разом з товаришами пішов захищати Україну. Загинув під Крутами 18-річним...

Згадує хмельничанка Олександра Юхимівна Гавришук-Коваль, приятелька Анни Іванівни Бублик, матері Миколи: “Багато років Анна мовчала, бо дуже боялася — час страшний був. Усе-таки розповіла, що викликали її до Києва на впізнання тіла. Два дні родичі розпізнавали близьких у вагонах, що стояли на залізниці. Тіла було так понівечено й спотворено, що важко було впізнати. Але вона знайшла синове тіло... Не віддали його додому, а повели в Київ, де й поховали”. Мати Миколи Бублика Анна Іванівна була родом з Деражні. Поховано її в місті Хмельницькому на старому цвинтарі.

Серед похованих в Аскольдовій могилі є й наш земляк — Микола Бублик. Тож схилимо голови перед світлою пам’яттю молодих лицарів, які того далекого січневого ранку поклали свої голови за визволення Вітчизни.

P.S. Особлива вдячність О. Ю. Гавришук-Коваль, А. А. Коваль, Н. Ф. Зеленко за те, що допомогли відкрити ще одну героїчну сторінку подільської історії.

ДЕРЖАВОТВОРЧИЙ ЧИННИК: ЗДОБУТКИ І ВТРАТИ В РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Лариса МАСЕНКО,
доктор філологічних наук,
професор, лауреат премії
ім. Бориса Грінченка

Якщо говорити про здобутки у сфері мовної політики за роки незалежності, то до них належить передусім збереження статусу української мови як єдиної державної, попри постійні намагання проросійської й малоросійської частини політикуму впровадити російську мову як другу державну. Це потребувало значних зусиль національно-демократичних сил, і роль Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка в утвердженні державного статусу української мови незаперечна.

Значний поступ щодо розширення функцій української мови спостерігається у сфері освіти. Якщо 1987 року понад половина учнів в Україні навчалась у російськомовних школах, то за роки незалежності зросійщення українців через освітню систему було припинено. Нині в країні переважають школи та вищі навчальні заклади з державною мовою навчання. Крім того, створено мережу загальноосвітніх шкіл з викладанням мовами національних меншин.

За даними “Статистичного щорічника України за 2006 р.”, на початок 2006—2007 навчального року в Україні налічувалось 21 417 загальноосвітніх навчальних закладів різної форми власності. В них навчалось 5 120 147 учнів, з яких українською мовою здобувало освіту 79 %, російською — 20 %, румунською — 24,2 тис. учнів, угорською — 18,5 тис., молдавською — 5,5 тис., кримськотатарською — 6,0 тис., польською — 1,5 тис., англійською — 0,4 тис., словацькою — 0,05 тис., болгарською — 0,1 тис. учнів¹.

У вищих навчальних закладах, яких в Україні налічується 966, за даними Міністерства освіти й науки на 1 січня 2007 р., загальна кількість студентів становила 2 786 582.

У ВНЗ I–II рівнів акредитації навчалось 468 029 студентів. З них державною мовою — 84,7 %, російською — 15,3 %. Кількість студентів у ВНЗ III–IV рівнів акредитації становила 2 318 553, з них українською мовою навчалось 83 %, російською — 16,9 %².

Водночас здобутки в освітній галузі значно скромніші на сході й півдні. Так, у Луганську лише 10,3 % школярів навчаються українською мовою, а в області — 40 %³.

Ірина Магрицька наводить і такий показовий факт. У Свердловській Луганської області, за статистичними даними, 40 % учнів навчаються в українськомовних школах. А заяви щодо складання загальнодержавних тестів у 2007—2008 навчальному році розподілилися так: українською виявили бажання писати тести 14 % учнів, російською — 86 %. У цьому зв’язку, безперечно, можна ствердно відповісти на запитання, яке ставить І. Магрицька, коментуючи зазначену статистику: “Можливо, ці останні відсотки і є показниками реального стану навчання українською мовою в Свердловську?”⁴

Одна з причин низького рівня володіння державною мовою у ви-

пускників шкіл Луганщини полягає в недотриманні мовного режиму в українських школах. На жаль, українськомовний статус багатьох освітніх закладів лишається відносним не тільки у проблемних щодо побутування української мови регіонах, а й в столичних школах та ВНЗ. Вживання української мови обмежується викладанням, на перервах учні й студенти, а часом і педагоги переходять на спілкування російською. Для того, щоб комунікативна ситуація змінилася на користь української мови, має сформуватися критична маса вчителів, які виявляли б мовну стійкість, були взірцем не лише мовної, а й етичної поведінки для тих, кого навчають.

Тим часом в середовищі столичних шкіл і ВНЗ спостерігаються й певні позитивні тенденції. Так, директор українськомовного київського ліцею “Голосіївський” Ю. Волощук зазначає в експертному інтерв’ю: “Вчителі між собою спілкуються українською й російською мовами в пропорції 60:40, учні — 50:50, батьки 60:40. Така ситуація не зовсім природна. Протягом останнього часу ситуація в цьому плані значно поліпшилася. Зараз вже спостерігається така тенденція: чим молодші батьки, тим вищий відсоток спілкування українською мовою”⁵.

Освітня підкреслює й очевидні причини низького рівня використання української мови в системі міської комунікації — відсутність узгоджених дій, спрямованих на поширення української мови у сфері освіти, з одного боку, і в сфері культури — з іншого: “Коли переважна більшість преси російськомовна, коли більшість телевізійних програм російськомовні, то складається так, що справді державна мовна політика існує лише в освітній сфері, а вона повинна бути всюди”⁶.

Із цими словами не можна не погодитися. Всі небайдужі до майбутнього нашої держави діячі, громадські організації, видання, зокрема “Слово Просвіти”, постійно порушували перед керівництвом країни питання про загрозовий для державного суверенітету стан нашого інформаційно-культурного простору, в якому порядкує сусідня держава. Саме цю сферу, не менш важливу для майбутнього української мови, а відповідно й нації, фактично втрачено за роки незалежності.

На підтвердження наведемо останні статистичні дані, що стосуються преси.

Найбільший наклад (а отже, й розповсюдження) в Україні мають дві російськомовні газети — “Факти” (1,1 млн, за іншими оцінками — 600 000) і “Сегодня” (700 000, за іншими оцінками — 500 000). Ці газети не тільки утримують читачів у спільному з Росією інформаційно-культурному просторі, а й постійно, як наприклад газета “Сегодня”, публікують матеріали, що дискредитують українську культуру. Промовистий уже той факт, що експертом з питань культури в газеті “Сегодня” виступає українофоб Олесь Бузина.

До першої четвірки найбільших газет, які видають в Україні, входить лише одна українськомовна з накладом 200 000 — “Сільські вісті”. Її читачка аудиторія — переважно сільські жителі⁷.

Така сама ситуація у сфері розважально-інформаційних медіа. Для ілюстрації порівняємо наклад українськомовних і російськомовних глянцевих журналів для жінок. Українськомовний журнал “Вона” виходить накладом 35 тисяч, тоді як російськомовний жіночий журнал “Натали” має наклад 642 тисячі, російськомовний “Cosmopolitan в Україні” — 135 тисяч. Українськомовні жіночі журнали значно поступаються російськомовним і за обсягом — “Вона” налічує 122 сторінки, а “Cosmopolitan в Україні” — 242 сторінки⁸.

Про окупацію книжкового ринку України російською книжкою написано багато. Попри те, що українська література інтенсивно розвивається, щороку з’являється багато творів різних жанрів, зокрема популярних, наклад українських книжок поступаються російським у сотні разів.

Стан українського книговидання й книгорозповсюдження було детально відображено, зокрема, в експертній доповіді 2006 року: “Недооцінка державою фундаментальної ролі книги у формуванні національної й громадянської свідомості, безсистемність і непослідовність заходів, спрямованих на підтримку книговидання та книгорозповсюдження, відсутність дієвого моніторингу ефективності цих заходів, брак спадкоємності в діях органів влади щодо розвитку видавничої справи і законодавчого забезпечення цього процесу не дали змоги суттєво змінити ситуацію на книжковому ринку.

Так, 1990 року в Україні було видано понад 170 млн примірників книжок, або 3,27 книжки на душу населення, які водночас реалізували у понад 4 000 книгарень. Натомість 2005 року видано 54 млн примірників, або 1,15 книжки на душу населення. Але реалізувати цей обсяг книжок українські видавці мали можливість вже в 400 книжкових магазинах. Тобто якщо кількість книжок за накладом зменшилася у 3,14 раза, то кількість книгарень — майже в 11 разів. Це свідчення деградації інфраструктури, яка мусила б забезпечити популяризацію та просування національної книжки до споживача.

Водночас спостерігається позитивна динаміка зростання кількості видань за назвами (1990 рік — 7 046 назви, 2005 — 15 720 назв), однак без збільшення тиражної маси книжок це не дало змоги суттєво поліпшити позиції української книжки. Якщо 1991 року наклад однієї назви складав

23,2 тисячі примірників, то 2005-го — 3,4 тисячі. Однак ця середня цифра включає в себе і навчальну літературу для загальноосвітньої школи, де наклад однієї назви становить іноді сотні тисяч примірників. Отже, середній тираж “ринкової” книжки не перевищує 500 примірників, що робить її майже недоступною для пересічного українця”⁹.

Не спостерігається суттєвого поліпшення ситуації й за останні два роки. Так, київська адміністрація не тільки продовжує закривати столичні книгарні, зокрема спеціалізовані, а й не пролонгує оренди з державними спеціалізованими видавництвами “Дніпро”, “Мистецтво”, Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, ПВА “Книга Пам’яті України”, “Обереги” та ін.¹⁰.

Стан видавничої справи й книгорозповсюдження, згідно з яким російські книжки мають абсолютну перевагу на українському ринку, відповідно формує й запит, блокуючи зміну ситуації на користь артефактів української літератури. Нещодавнє всеукраїнське опитування, яке з’ясовувало і питання вибору мови, якою зазвичай респонденти читають художню літературу, дало такі результати: 16,7 % повідомили, що читають українською, 40,3 % — російською і 37,3 % — обома мовами¹¹.

Те саме дослідження показує, що до двомовних регіонів належать не лише центр і північ, де більшість читає художню літературу рівною мірою українською та російською мовами (відповідно 54,2 % і 48,9 %), а й захід (43,4 %). Натомість на сході й півдні число респондентів, які читають літературу обома мовами, значно зменшується (відповідно до 26,4 % і 24,3 %). Більшість населення цих регіонів читає художню літературу російською мовою (68,9 % і 65,5 %)¹².

Обговорення на фокус-групах у східних і південних областях підтвердило, що їхні мешканці надають перевагу російським книжкам. Українську книжку купують лише за умови, якщо немає російської альтернативи та книжка безумовно потрібна. Дехто навіть заявляв, що відмовляється читати українські книжки¹³.

Тож вплив української літератури у східних і південних областях за роки незалежності зведено майже нанівець.

Далі буде.

1. Калиновська Оксана. Мовна ситуація в сфері освіти // Мовна політика та мовна ситуація в Україні. Аналіз і рекомендації. — К., 2008. — С. 202.
2. Там само. — С. 203.
3. Там само.
4. Там само. — С. 83.
5. Там само. — С. 218.
6. Там само. — С. 218.
7. Бестерс-Дільгер Юліане. Мовна політика у засобах масової інформації // Мовна політика та мовна ситуація в Україні. Аналіз і рекомендації. — К., 2008. — С. 244.
8. Левкова Анастасія. — Українська мова в сучасній масовій культурі. — Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня бакалавра філології. — К., 2008. — С. 33.
9. Експертна доповідь “Україна в 2006 році: внутрішнє і зовнішнє становище та перспективи розвитку”. — К., 2007. — С. 32.
10. Гуманітарна сфера України. Стан. Розвиток. Перспективи. Збірник довідково-інформаційних матеріалів. — К., 2008. — С. 70.
11. Бестерс-Дільгер Юліане. Мовна політика у засобах масової інформації // “Мовна політика та мовна ситуація в Україні. Аналіз і рекомендації”. — К., 2008. — С. 269.
12. Там само.
13. Там само. — С. 270.

ЯКЩО СТВОРЮЄМО ВІДПОВІДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Степан БОЙКО,
м. Івано-Франківськ

На жаль, українська нація не лише спивається, вимирає від наркотиків і СНІДу, а й деградує. Брудним словом грішать у нас в усіх сферах незалежно від статків і соціального становища. Співак Кузьма шокував публіку пісню “Треба всіх послати на...”, а міністр внутрішніх справ Ю. Луценко заявив меру Києва Л. Черновецькому: “Краще бути геем, ніж політичним підарасом”. А нещодавно на 5 каналі супротивники з двох партій так лаялися, що подумалось: волоцюги, а не члени парламенту. Тож де живемо?

Філологи називають нинішню ситуацію пандемією, пошестю лихослів’я. Статистика стверджує, що симпатиків грубощів дедалі більше. За даними Українського інституту соціальних досліджень, 55 % українців зовсім не бентежить нецензурна лексика, яку часто використовують у фільмах, телепередачах, і лише 20 % відмовляються від перегляду телепрограм та читання літератури з матюками.

Літературна мова для багатьох українців стає атавізмом. Не вірять, що турецький мандрівник Ельвія Челеві, відвідавши Україну в XVII ст. і визнавши багатство нашої мови, налічив у ній лише чотири лайливих слова: “чорт”, “дідько”, “свиня”, “собака”. А нещодавно столичний мовознавець професор Леся Ставицька видала словник нецензурної лексики “Українська мова без табу”, де подано п’ять тисяч нецензурних слів і стійких словосполучень. Як зазначила авторка, аби лайливе слово було внесено в цю книжку, “воно мало тиражуватися в книжках, з’явитися в газетах на радіо та телебаченні”.

Думки науковців про час появи цих слів-паразитів різні. Так, Ірина Фаріон, кандидат філологічних наук, авторка кількох книжок, вважає, що в Україну ці слова прийшли передусім з Росії. Існує теорія: лайка найбільше побутує у тих народів, які відзначаються загарбницькими тенденціями у поведінці. Росія виробила цей код.

Нецензурну лайку можна трактувати як протест проти суспільства, яке чимось не задовольняє індивіда. Також матюк може бути просто словом-паразитом або ознакою низького рівня інтелекту, результатом нездатності висловити думки. Низьке суспільство нібито матюкаються від тяжкого життя. Але я добре пам’ятаю післявоєнні часи, коли ми, діти, могли лише мріяти про нинішній одяг, солодощі чи іграшки, але разом з батьками відвідували хворих, родини, які бідували... Не хулили Бога чи державу, не заздрили, а задовольнялись, чим мали. Пам’ятаю, 1947 року, коли мама йшла в поле, а мені залишала відро дрібної картоплі, я по дві картоплини роздавав тим, хто голодував, і йшов у лях набрати ще, аби ці діти не вмирали...

2008 року наша “Просвіта” провела для молоді кілька заходів щодо боротьби з лихослів’ям. Професор філології Микола Лесюк, редактор “Галицької Просвіти” Михайлина Боднар, голова “Молодої Просвіти” В. Олійник влаштували вечорниці й українські дискотеки для молоді, аби наші діти і внуки розмовляли українською, без лихослів’я, співали, колядували, вміли поводитися в церквах і на міських заходах, у товаристві старших і молодих.

Можемо, якщо створимо відповідне середовище. Багато залежить від нас самих.

Микола Федоришин
та Консул Республіки Польща
в Україні Анна Пустул

Микола ФЕДОРИШИН,
культуролог,
голова Рівненського
обласного об'єднання ВУТ
“Просвіта” ім. Т. Шевченка

Гідне місце посідає серед
міжнародних культурних імпрез
Слов'янський фольклорний
фестиваль “Коляда” у

ЗУСТРІЧІ З ТАЛАНТАМИ

м. Рівному, — написав у вітальному листі учасникам та гостям фестивалю Генеральний Консул Республіки Польща у Луцьку Томаш Янік. Лист зачитала Консул пані Анна Пустул у Рівненському міському палаці культури під час урочистого відкриття фестивалю. У палаці зібралися люди, яким близькі Різдвяні свята.

Організаторам, попри всі фінансові труднощі, вдалося зібрати учасників, які продемонстрували на сцені не лише зразки староукраїнських обрядових містерій, а й сучасне стилізоване (створене на основі різдвяно-новорічних фольклорних традицій) веселе колядкове шоу. До участі запросили ансамбль національного обряду “Родослав” із Житомира. Різдвяну драму

про народження Ісуса Христа показав польський кафедральний хор “Кармен” з Білостока. Аналогом цієї різдвяної містерії в Україні є вертепи: “Пастирі”, “Три царі”, “Цар Ірод”. На жаль, цього року до Рівного не приїхав жоден український вертеп.

Новорічний обряд-містерію “Водіння Кози” створили діти з фольклорного гурту “Заграва” Рівненського міського палацу культури. Тисячолітній ритуал смерті та воскресіння Кози свідчить про вічність життя. Світлана Приходько, керівник гурту, цей обряд записала на Поліссі, неподалік Дубровиці.

А забутий обряд “Водіння Коня” привезли до Рівного з Луцька. Ця праукраїнська містерія ще досі побуває у Камінь-Каширському районі Волинської області. Ансамбль у школі мистецтв № 2 “Волинські забавлянки” очолює Оксана Годлевська, учасниця відомого

гурту Ірини Хмільовської “Родина”.

З Покуття до Рівного прибули “маланкарі”. Михайло Герліп, керівник гурту та диякон православної церкви у селі Белелуя, розповідає, що у селі ходять три “Маланки”. Найкраща приїхала на фестиваль “Коляда”. Найколіоритніші у “Маланці” три Ведмеді, які мають костюми з сіна. Правда, обличчя закриває сучасний протигаз. А якби замість нього була маска з кори, то від них по-справжньому повіяло б старим праукраїнським обрядодійством. Сьогодні язичницька “Маланка” трансформувалася під впливом християнської культури.

У програмі фестивалю був конкурс традиційної колядної кулінарної спадщини “Кутя”. Польський хор “Кармен” взяв участь у районному святі колядок і щедрівок у Тучині та завернув заколядувати до садиби голови Гошанської районної “Просвіти” Олександра Міщука у село Малинівку.

Нинішній фестиваль подарував рівнянам зустрічі з самотніми талантами, яскраві, захопливі враження від спілкування зі справжнім мистецтвом та добром, яке випромінює коляда.

СЕРГІЙ ЯКУТОВИЧ: «МИ КИНУЛИ ВИКЛИК КОМП'ЮТЕРНИМ СПЕЦЕФЕКТАМ»

У муніципальній галереї “Лавра” відкрилася виставка “Фантомний біль”, що склалася з робіт-декорацій Сергія Якутовича до кінострічки Юрія Іллєнка “Молитва за гетьмана Мазепу”. Це перша “екранна” робота київського графіка, нащадка романтичного покоління поетичного кіно. Батько митця, художник Георгій Якутович був другом і колегою Сергія Параджанова та Юрія Іллєнка, працював над ілюстраціями до творів Коцюбинського, Франка, Стефаника.

Фільм “Молитва за гетьмана Мазепу”, знятий 2001 року, набув розголосу і неоднозначної репутації. За словами Вадима Скуратівського, “Молитва” з початку екранного існування потрапила під “ножиці” критики і звичайної політичної кон'юнктури, яка тільки прикидається кінокритикою”. Відгуки варіювалися від схвального захоплення до відвертого презирства. Після презентації стрічку “поклали на полицю”, як не раз бувало із творами мистецтва, що мали певний ідеологічний резонанс.

Тривалість першої версії фільму — понад чотири години, але згодом стрічку вкоротили до трьох. Зрозуміло, що за таких обставин всієї роботи не можна було продемонструвати глядачеві.

Тривалий час частина декорацій зберігалася у Києво-Могилянській академії, потім їх представили як окремих твір.

Виставка Сергія Якутовича у “Лаврі” — невідомі кіноакценти, перенесені у галерейний простір. Змінюючи кон'юнктуру, портрети Якутовича набули нового, контрастнішого звучання. Експресивні зображення важкої доби української історії — періоду великого злету й так само великого падіння, точки, де час ніби роздвоюється, досягаючи екзистенційної напруги, показуючи яскраві образи на тлі розриву узвичаєної реальності. “Фантомний біль” тут означає тугу за минулим, коли слово “перемога”, що зависло у повітрі, від легенького вітерцю впадає в уста іншого, коли вся українська земля втрачає промінь надії.

Митець репрезентує колективну травму, що стала формою національної пам'яті, героїчним епосом наступних століть. Поодинокі фігури боротьби у порожнечі галерейного простору ще раз дають нагоду для роздумів над історичною і повсякденною відповідальністю перед собою й суспільством у час, коли надії на зовнішню допомогу — не більш ніж нав'язливий фантом.

Виставка триватиме до 1 лютого.

Вл. інф.

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

“Усі експерти шанси комуністів на майбутнє політичне життя оцінюють як дуже низькі. Тому в нинішньому скликанні два десятки депутатів від КПУ є не стільки “буферною зоною” між коаліцією й опозицією, як продажним болотом, яке виставляє на торг свої голоси під час розгляду стратегічно важливих і конфліктних законопроектів”.

Комуністична партія минулого сторіччя і сьогоднішня — які між ними відмінності? Кому служать нинішні комуністи? Де їхня батьківщина?

Приєднуйтеся до розмови, яку редакція починає в наступному числі “Слова Просвіти”.

Фото Олеса Дмитренка

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Перший заступник
головного редактора
Ніна ГНАТЮК
279-49-47

Заступник головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ мови
Святослав МІЗЕРНЮК
279-39-55

Відділ просвітницької роботи
Надія КИР'ЯН
270-55-57

Відділ коректури
Олена ШУЛЬГА
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Інтернет-редактор
Євген БУКЕТ
279-39-55

Черговий редактор
Святослав МІЗЕРНЮК

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org.ua

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
“Преса України” у середу.
Зам. № 3301204
Наклад — 7000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.

При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617
Передплатна ціна, враховуючи
поштові послуги:
на місяць — 4,27 грн.
на 3 місяці — 12,36 грн.
на 6 місяців — 23,42 грн.

4 820095 780016

